

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Připravenost dítěte k zahájení povinné školní
docházky se zaměřením na vybrané řečové
dovednosti**

Nikol Gollová

Anotace

Jméno a příjmení:	Nikol Gollová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Eva Šmelová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Přípravenost dítěte k zahájení povinné školní docházky se zaměřením na vybrané řečové dovednosti
Název v angličtině:	Child's readiness for compulsory schooling entry with a focus on selected speaking skills
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá úrovní řečových dovedností vybraných žáků prvního ročníku na Základní škole v Bolaticích. Teoretická část se zabývá školní zralostí, řečovými dovednostmi a vadami řeči. Pojednává také o důležitosti rodiny během vývoje dítěte či kompetencemi učitele v mateřské škole. Praktická část je zaměřena na jazykové roviny. Pomocí předem připravených úkolů zjišťuje úroveň řeči žáků v první třídě.
Klíčová slova:	Řečové dovednosti; řeč; školní zralost; jazykové roviny; rodina; mateřská škola
Anotace v angličtině:	This diploma thesis deals with the level of speech skills of selected first-grade students at the Elementary School in Bolatice. The theoretical part focuses on school readiness, speech skills, and speech disorders. It also discusses the importance of the family during a child's development and the competencies of teachers in kindergarten. The practical part is focused on language levels. Using pre-prepared tasks, it assesses the speech level of students in the first grade.
Klíčová slova v angličtině:	Speaking skills; speech; school readiness; language levels; family; kindergarten

Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – souhlas ředitele školy, třídní učitelky, zákonného zástupce Příloha č. 2 – dotazník pro rodiče Příloha č. 3 – obrázky a správné řešení k praktické části
Rozsah práce:	82 stran
Jazyk práce:	Český

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen zmíněné zdroje.

V Olomouci dne 2. 4. 2024

Poděkování:

Ráda bych poděkovala paní prof. PhDr. Evě Šmelové, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady a čas, který mi věnovala. Také chci poděkovat rodině za podporu během celého studia.

Obsah

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ŽÁK NA POČÁTKU POVINNÉ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY	12
1.1 ŠKOLNÍ ZRALOST	12
1.1.1 Tělesná zralost	13
1.1.2 Kognitivní zralost	14
1.1.3 Emocionální zralost	15
1.2 ODKLAD ŠKOLNÍ DOCHÁZKY	15
1.3 ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOST	16
1.4 ŠKOLNÍ NEZRALOST A NEPŘIPRAVENOST	17
2 ŘEČOVÉ DOVEDNOSTI JAKO VÝZNAMNÝ PŘEDPOKLAD PRO ÚSPĚŠNÝ VSTUP DO 1. TŘÍDY	19
2.1 ŘEČ A ŘEČOVÉ DOVEDNOSTI	19
2.2 VÝVOJ ŘEČI	20
2.3 ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ ŘEČ	21
2.3.1 Motorika	21
2.3.2 Vnímání	21
2.3.3 Sociální prostředí	22
2.4 PODMÍNKY PRO ÚSPĚŠNÉ ROZVÍJENÍ ŘEČI	22
2.5 ROVINY ŘEČI Z HLEDISKA PEDAGOGICKÉ DIAGNOSTIKY	23
2.5.1 Foneticko-fonologická rovina	23
2.5.2 Morfologicko-syntaktická rovina	24
2.5.3 Lexikálně-sémantická rovina	24
2.5.4 Pragmatická rovina	25
2.6 NEJČASTĚJŠÍ VADY ŘEČI	25
2.6.1 Dyslalie	25
2.6.2 Kocktavost	26
2.6.3 Breptavost	26
2.7 DIAGNOSTIKA NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI	26
2.7.1 Orientační vyšetření	26
2.7.2 Základní vyšetření	27
2.7.3 Speciální vyšetření	27

3 RODINA JAKO DŮLEŽITÝ ČINITEL V ŽIVOTĚ DÍTĚTE A JEHO ROZVOJI

28

3.1	DEFINICE RODINY	28
3.2	FUNKCE RODINY	28
3.2.1	<i>Biologicko-reprodukční funkce</i>	28
3.2.2	<i>Sociálně-ekonomická funkce</i>	29
3.2.3	<i>Ochranná (zaopatřovací, pečovatelská) funkce</i>	29
3.2.4	<i>Socializačně-výchovná funkce</i>	29
3.2.5	<i>Rekreační funkce</i>	29
3.2.6	<i>Emocionální funkce</i>	29
3.3	RODIČE A JEJICH STĚŽEJNÍ ROLE V ŘEČOVÉM ROZVOJI DÍTĚTE	30
3.4	DOMÁCÍ PŘÍPRAVA ŽÁKA A JEJÍ VÝZNAM PRO ŘEČOVÝ ROZVOJ DÍTĚTE	31
3.4.1	1. <i>Dlouhodobá příprava</i>	31
3.4.2	2. <i>Střednědobá příprava</i>	32
3.4.3	3. <i>Krátkodobá příprava</i>	32
3.5	SPOLUPRÁCE RODINY A ŠKOLY	33
3.5.1	<i>Osobní kontakt</i>	33
3.5.2	<i>Písemné formy spolupráce</i>	33
3.5.3	<i>Rodiče ve třídě</i>	34

4 ÚLOHA MATEŘSKÉ ŠKOLY V PŘÍPRAVĚ K ZAHÁJENÍ POVINNÉ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY DĚTÍ.....

35

4.1	KURIKULUM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	35
4.2	CÍLE A KOMPETENCE PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	35
4.3	PŘEDČTENÁŘSKÁ A ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST.....	36

PRAKTICKÁ ČÁST

38

5 ORGANIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....

39

5.1	VYMEZENÍ CÍLŮ.....	39
5.2	VÝBĚR ŽÁKŮ	40
5.3	POUŽITÉ METODY	40
5.3.1	<i>Pozorování</i>	40
5.3.2	<i>Interview</i>	41
5.3.3	<i>Dotazník</i>	41
5.3.4	<i>Diskuze</i>	42
5.4	POPIS ÚKOLŮ	42

5.4.1	<i>Lexikálně-sémantická rovina</i>	42
5.4.2	<i>Morfologicko-syntaktická rovina</i>	43
5.4.3	<i>Pragmatická rovina</i>	43
5.4.4	<i>Foneticko-fonologická rovina</i>	44
5.5	HODNOCENÍ ÚKOLŮ	44
5.6	ZADÁNÍ ÚKOLŮ	44
5.6.1	<i>Lexikálně – sémantická rovina</i>	45
5.6.2	<i>Morfologicko – syntaktická rovina</i>	46
5.6.3	<i>Pragmatická rovina</i>	46
6	VLASTNÍ ŠETŘENÍ	48
6.1	JULIE	48
6.1.1	<i>Lexikálně – sémantická rovina</i>	49
6.1.2	<i>Morfologicko – syntaktická rovina</i>	50
6.1.3	<i>Pragmatická rovina</i>	51
6.1.4	<i>Foneticko – fonologická rovina</i>	52
6.1.5	<i>Celkové shrnutí zjištěné úrovně</i>	52
6.2	AMÁLIE	52
6.2.1	<i>Lexikálně – sémantická rovina</i>	53
6.2.2	<i>Morfologicko – syntaktická rovina</i>	54
6.2.3	<i>Pragmatická rovina</i>	55
6.2.4	<i>Foneticko – fonologická rovina</i>	56
6.2.5	<i>Celkové shrnutí zjištěné úrovně</i>	56
6.3	MICHAEL	56
6.3.1	<i>Lexikálně – sémantická rovina</i>	57
6.3.2	<i>Morfologicko – syntaktická rovina</i>	58
6.3.3	<i>Pragmatická rovina</i>	59
6.3.4	<i>Foneticko – fonologická rovina</i>	60
6.3.5	<i>Celkové shrnutí zjištěné úrovně</i>	60
6.4	INNA	61
6.4.1	<i>Lexikálně – sémantická rovina</i>	61
6.4.2	<i>Morfologicko – syntaktická rovina</i>	63
6.4.3	<i>Pragmatická rovina</i>	63
6.4.4	<i>Foneticko – fonologická rovina</i>	64
6.4.5	<i>Celkové shrnutí zjištěné úrovně</i>	64
6.5	STELLA	65
6.5.1	<i>Lexikálně – sémantická rovina</i>	65

6.5.2	<i>Morfologicko - syntaktická</i>	66
6.5.3	<i>Pragmatická rovina</i>	67
6.5.4	<i>Foneticko – fonologická rovina</i>	68
6.5.5	<i>Celkové shrnutí zjištěné úrovně</i>	68
7	DISKUZE	70
8	SHRnutí	72
	ZÁVĚR	73
9	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	75
10	PŘÍLOHY	82

ÚVOD

Řeč je komunikační prostředek, který lidé využívají již po staletí. Díky ní můžeme komunikovat, vyjádřit své myšlenky, emoce, city či sdělovat informace. Řeč je klíčovým prvkem v lidském životě, ať už při socializaci, vzdělávání nebo v zaměstnání. Neustále se vyvíjí a přizpůsobuje se životu, který nyní z velké části tvoří nové technologie.

Tato diplomová práce se zabývá komunikačními schopnostmi dětí na začátku povinné školní docházky. Autorka diplomové práce si vybrala téma řeči a řečových dovedností žáků prvního ročníku základní školy.

V současnosti děti nerozvíjejí řeč tak, jak by měly. Důsledkem jsou pak časté vady řeči. Ty mohou být způsobeny trávením volného času na elektronických zařízeních (mobilní telefony, tablety, počítače) anebo naopak nevytvářením si kladného vztahu ke knihám (rodiče dětem méně čtou).

Zájem autorky o tuto problematiku pramení z jejího budoucího pracovního zařazení. Jako učitelka na prvním stupni základní školy se bude setkávat s dětmi, jejich způsob vyjadřování a slovní zásoba se budou lišit.

Předmětem diplomové práce je zjistit úroveň vybraných řečových dovedností žáků prvního ročníku základní školy, a to formou řízeného rozhovoru s dětmi a dotazníku pro jejich zákonné zástupce.

Tato práce je rozdělena na dvě části – na část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část se zaměřuje především na řeč a řečové dovednosti, na jazykové roviny, na fyzické a psychické předpoklady žáka na začátku povinné školní docházky. Dále popisuje úlohu mateřské školy při rozvoji verbálního vyjadřování. Jedním z důležitých aspektů je vliv rodiny a domácího prostředí pro vývoj řeči.

V praktické části se autorka inspirovává prací Bednářové a Šmardové, přesněji jejich knihou „Diagnostika dítěte předškolního věku: Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.“ Tato kniha obsahuje několik kapitol týkajících se úrovně dovedností předškoláka a školáka. Pro účely diplomové práce bude využita pouze kapitola „Řeč.“ V této kapitole je řeč rozdělena do čtyřech jazykových rovin. Tyto roviny budou předmětem posouzení řečových dovedností dětí.

Je připraven řízený rozhovor s dětmi, u kterého budou plnit připravené úkoly. Rozhovor bude zaznamenáván do záznamového archu a následně vyhodnocen.

Cílem praktické části diplomové práce je na základě tohoto vyhodnocení posoudit připravenost dítěte na povinnou školní docházku z hlediska řečových dovedností.

TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část je rozdělena na čtyři kapitoly, které se následně dělí na několik podkapitol.

První kapitola je věnována žákovi na počátku povinné školní docházky, se zaměřením na jeho školní zralost a připravenost na školní docházku. Vysvětlíme si, jaké aspekty se v rámci školní zralosti zkoumají a jak je můžeme posoudit. Pojem školní nezralost a z toho vyplývající odklad školní docházky úzce souvisí s touto kapitolou, proto se tato témata v kapitole rovněž vyskytují.

Druhá kapitola je zaměřena na řeč, řečové dovednosti a činitele ovlivňující řeč. Podrobně jsou vysvětleny jazykové roviny, lexikálně – sémantická, pragmatická, morfologicko – syntaktická a foneticko – fonologická rovina.

Další kapitola je věnována rodině a její důležitosti při nejen řečovém vývoji. Vyzdvihneme důležitost spolupráce mezi rodinou a školou.

Poslední kapitola v teoretické části pojednává o mateřské škole a jejích kompetencích a hlavně o tom, jak předškolní vzdělávání úzce navazuje na školní vzdělávání.

1 Žák na počátku povinné školní docházky

Vstup do školy můžeme označit jako zlomový (Fraclová, 2013, s. 14) nebo podle Zelinkové jako „*nejvýznamnější etapu vývoje dítěte*“ (2001, s.110).

Podle Franclové (2013, s. 14) může škola v žákovi vyvolat pocit úspěšnosti, může nabídnout stabilitu, soudržnost a také pozitivně rozvíjet osobnost.

Povinná školní docházka mění život nejen samotnému dítěti, ale ovlivní život i celé jeho rodině. Dítě se stává školákem a získává tak nový sociální status – status školáka.

Jan Ámos Komenský určil vhodný věk dítěte pro zahájení povinné školní docházky na 6. rok života. Upozornil ale také na to, že některé děti mohou vykazovat známky nezralosti. V praxi to znamená, že když dítě dosáhne 6 let věku, nemusí to vždy znamenat, že je dítě zralé nastoupit do školy (Petrová in Šmelová a kol., 2012, s. 71).

Pro dítě je obtížné se nejen začlenit do nového kolektivu, ale pro některé z nich je těžké vydržet delší dobu bez rodičů. Dalším problémem pro žáky, kteří nastoupili do školy, je samotný fakt, že si nemůžou hrát kdykoliv a kdekoliv si zachtějí, ale musí vykonávat disciplinovanou práci a následně jsou za ní hodnoceni (Pugnerová a Dušková, 2019, s. 13).

1.1 Školní zralost

Komenský nejenže navrhl věkovou hranici věku pro nástup do školy, ale také navrhl, jak tyto děti testovat. Svou větou „...*koničkem, který příliš časně zapřažený zemdlem bývá, ale dáš-li mu čas k vyvrstvení se, potáhne tím silněji a nahradí všechno...*“ poukázal na možný výskyt nezralých dětí. Aby děti rozdělil na vyzrálé a nevyzrálé, nechal je otestovat zkouškou školní zralosti: „...*pokud je dítě zralé pro školu, vybere si peníz...*“ Před děti postavil jablko a peníz a dítě si muselo vybrat (Pugnerová, Dušková, 2019, s. 13).

Kropáčková a Ležalová popsaly školní zralost následovně: „Školní zralost je stav dítěte, který zahrnuje jeho zdravotní psychickou a sociální způsobilost začít školní docházku“ (Kropáčková a Ležalová, c2012, s. 5).

Školní zralostí se také zabývaly Bednářová a Šmardová, které definici školní zralosti popsaly ve stejnojmenné knize jako „dosažení takového stupně vývoje, aby se dítě bylo schopno bez obtíží účastnit výchovně-vzdělávacího procesu, nebo alespoň bez větších obtíží, nejlépe s radostí a dychtivostí.“ (Bednářová a Šmardová, 2011, s. 2).

Podle Zelinkové (2001, s. 110) je dítě zralé tehdy, když má zralou centrální nervovou soustavu.

Zralost CNS je velmi důležitá pro vstup do první třídy. Nejen že ovlivňuje žákovu lateralitu, ale také ovlivňuje koordinaci. Pokud má dítě nezralou CNS, mohou mu požadavky školy narušit zdravý vývoj v tělesné i psychické sféře (Pugnerová a Dušková, 2019, s. 13).

Podle Berčíkové (Berčíková, Šmelová a Provázková Stolinská, 2014, s. 35) nemůže učitel v mateřské škole diagnostikovat nezralé dítě. Úkolem učitele je pouze informovat rodiče o stavu dítěte a doporučit návštěvu pedagogicko-psychologické poradny. Podle autorky může žákův stav posoudit pouze pracovník již výše zmíněné pedagogicko-psychologické poradny či lékař. Pokud má žák speciální vzdělávací potřeby, na jeho diagnostice se podílí také speciálně-pedagogická centra.

Petrová (Šmelová a kol., 2012, s. 73) uvádí, že na žáka předškolního věku jsou kladeny různé požadavky. K posuzování školní zralosti máme kritéria, musíme však ke každému dítěti přistupovat individuálně a brát v potaz jeho životní historii. Tato kritéria můžeme rozdělit do tří složek – tělesná zralost, kognitivní zralost, emocionální zralost.

1.1.1 Tělesná zralost

Tělesnou zralost určuje praktický lékař (Bednářová a Šmardová, 2010, s. 2), ale své slovo mají také rodiče či vyučující v mateřské škole. (Petrová in Šmelová a kol., 2012, s. 74) Pediatr má také možnost poslat dítě k dalšímu vyšetření, například k psychologovi, psychiatrovi či neurologovi. Ti můžou podrobněji zjistit, zda je dítě zralé nastoupit do školy či nikoliv. Malý vzrůst a nižší tělesná váha automaticky neznamená, že je dítě nezralé. Tyto faktory ale mohou vést k větší únavě a mohou snižovat odolnost vůči fyzické a psychické zátěži ve škole. Fyzicky menší dítě se také může cítit osamocené, neboť do skupiny větších a vyšších spolužáků nemusí zapadat (Bednářová a Šmardová, 2010, s. 2). Je nutné také brát v potaz to, že fyzicky menší děti jsou více náchylné k nemocem. Absence dítěte zhoršuje adaptaci na nové prostředí a spolužáky (Bednářová a Šmardová, 2010, s. 3). Žák si musí učivo doplnit samostudiem v rodinném prostředí (Petrová in Šmelová a kol., 2012, s. 75). Podle Petrové (in Šmelová a kol., 2012, s. 74) je důležité, aby před nástupem do školy žák prošel a dokončil tzv. první strukturální proměnu. Petrová dále zmiňuje, že dítě díky této proměně získává dospělejší podobu a celkově se mění jeho stavba těla – zpevňuje si tělo díky posílení svalstva, a také se osifikují kůstky na zápěstí. Znakem zralosti je též fakt, že dítěti vypadávají mléčné zuby. Pediatr nejenže kontroluje aktuální zdravotní stav dítěte, ale může

také s rodiči konzultovat verbální projev dítěte, výtvarný projev a rozvinutost slovní zásoby (Otevřelová, 2016, s. 52).

1.1.2 Kognitivní zralost

Kognitivní, též poznávací, zralost je velmi důležitá pro čtení, psaní a počítání. Je velmi důležité posoudit, zda je dítě na stejné úrovni jako jeho spolužáci, či nikoliv. Pokud mají děti opožděný kognitivní vývoj, je vhodné odložit jeho nástup do školy o jeden rok a věnovat se té kognitivní oblasti, ve které zaostává (Bednářová a Šmardová, 2010, s. 3). Podle Petrové (in Šmelová a kol., 2012, s. 77) ovlivňuje kognitivní zralost i prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Důležitá je také výchova a vliv mateřské školy. Ta například upevňuje správné hygienické návyky, dítě socializuje a zapojuje do dění v kolektivu a učí dítě novým dovednostem. (Bednářová a Šmardová 2010, s. 3) uvádějí, že do kognitivních předpokladů patří následující schopnosti:

- grafomotorika,
- řeč,
- sluchové vnímání,
- zrakové vnímání,
- vnímání prostoru,
- vnímání času,
- základní matematické představy.

Školsky zralé dítě by mělo spojovat slova ve věty a postupně tyto věty rozvinout do jednoduchých souvětí. Žák by v první třídě měl správně vyslovovat všechny hlásky. Ten žák, který má problémy s výslovností, není školsky zralý. V praxi je to často ale tak, že dítě nastoupí do školy i přesto, že má stále problémy s výslovností (Petrová in Šmelová a kol., 2012, s. 80).

Pro dítě předškolního a školního věku je velmi důležité, aby jim rodiče četli, vyprávěli příběhy, zpívali si s nimi či říkali říkanky. Toto je jak pro rozvoj slovní zásoby, tak pro rozvoj sluchového vnímání. Děti by také neměly trávit čas u počítače či televize. Nejlepší pro zrakové vnímání jsou pracovní listy, kde děti hledají rozdíly v podobnosti tvarů, v čem se obrázky liší a podobně. Stejně tak jako hra pexeso, mozaika či domino (Bednářová a Šmardová, 2010, s. 4).

Pro žáka jsou velmi důležité motorické vlastnosti, neboť s motorikou se setkáváme každý den. Rodiče mohou motoriku u dětí podporovat doma i při běžných činnostech, například

zapojit dítě do běžných denních činností. Je vhodné dítě vést k činnostem, kde zapojí své prsty – hrát si s plastelínou, vystřihávat, lepit či hrát si se stavebnicemi (Bednářová a Šmardová, 2010, s. 3).

1.1.3 Emocionální zralost

Mezi dětmi jsou, co se týče emocionální zralosti, obrovské rozdíly. Po nástupu do školy jsou na žáky kladeny obrovské nároky – očekává se emoční stabilita, tj. schopnost zvládat své emoce, ale také adekvátně reagovat na různé překážky, které se ve škole vyskytují. Pokud dítě není emočně stabilní, reaguje na neúspěch agresivně či naopak velmi lítostivě a rozpláče se (Bednářová a Šmardová, 2010, s. 6). Dítě také musí být schopno odloučit se na dobu určitou od rodiny (Petrová in Šmelová a kol., 2012, s. 83).

Důležité je pozorovat nejen žáka, ale také bychom se měli zaměřit na žákovu rodinu a prostředí, ze kterého pochází. Rozvod, ale také vážná nemoc rodinného příslušníka či stěhování může negativně ovlivnit emoční a sociální vyzrálost žáka (Fikarová in Syslová a kol., 2018, s. 89).

Podle Otevřelové (2016, s. 50) je pro dítě důležité, aby bylo citově a emočně zralé. Tyto předpoklady vedou žáka k lepšímu soustředění a lepším výsledkům ve škole.

Nejen učitelé v mateřské škole, ale i rodiče mohou mít pochyby o tom, zda je jejich dítě zralé nastoupit do první třídy. Radu, jak mají rodiče dále postupovat, jim může nabídnout speciální pedagog či psycholog, který s dítětem jedná individuálně. Nejčastěji se zralost dítěte testuje Jiráskovým testem školní zralosti. Dítě plní různé úkoly, například kreslí postavu, přepisuje větu nebo obkresluje tečky. Odborník sleduje, jak se dítě soustředí, jakou má dítě laterální nebo například zkoumá řeč dítěte. Tyto testy je vhodné provádět dopoledne, neboť dítě ještě nebývá unavené (Otevřelová, 2016, s. 39).

1.2 Odklad školní docházky

Povinná školní docházka je povinná pro všechny občany České republiky, ale také pro občany státu Evropské unie, kteří jsou v České republice déle než 90 dnů. Školní docházka pro dítě začíná „*počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad*“. Pokud však dítě dosáhne 6 let v době od září do června daného školního roku, může rodič zažádat o nástup dítěte do školy. Žák ale musí být duševně i tělesně vyspělý a rodič musí doložit vyjádření školského poradenského zařízení, pokud se jedná o dítě narozené od září do prosince, nebo vyjádření školského poradenského

zařízení a odborného lékaře, pokud se jedná o dítě narozené od ledna do června (Dandová, 2020, s. 59).

Jak vyplývá z §37 z.č. 561/2004 Sb., Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“), „*není-li dítě tělesně ani duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte v době zápisu dítěte k povinné školní docházce podle §36 odst. 4 ŠZ, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení a odborného lékaře nebo klinického psychologa.*“ (školský zákon 561/2004, §37).

Pokud dítě nastoupí do školy a začne prokazovat známky nedostatečné fyzické či psychické vyspělosti, může ředitel odložit nástup dítěte na povinnou školní docházku o jeden rok. Rodiče dítěte ale musí s tímto krokem souhlasit (školský zákon 561/2004, §37).

Pro dítě, jakožto hlavního aktéra, může být tento krok zpět velmi stresující a potupný, neboť se vrací zpět do mateřské školy a ztrácí status školáka. Trpět mohou i rodiče, protože mohou pociťovat neúspěch z nesplnění své rodičovské povinnosti (Berčíková in Šmelová, Provázková Stolinská, 2014, s. 37).

Nejen rodiče, ale i učitelé v mateřské škole patří mezi hlavní aktéry v tom, zda by dítě mělo nastoupit do školy v následujícím školním roce nebo až o rok později. Díky tomu, že učitel je s dítětem v každodenním kontaktu, ví, jak a v čem se dítě zlepšuje a naopak. Poté informuje rodiče o poznacích, zda je dítě školsky zralé či ne (Berčíková in Šmelová, Provázková Stolinská, 2014, s. 41).

Dalším důležitým aktérem v posouzení školní zralosti dítěte je pediatr. Ten zná zdravotní stav dítěte většinou od jeho narození a právě u něj se koná prohlídka v 5 letech, která je velmi nápomocná v určení školní zralosti dítěte (Ležalová, metodický portál, 2010). Autorka dále říká, že i při zápisu do první třídy mohou učitelé pomocí testů rozpoznat, zda je dítě připraveno nastoupit do školy.

1.3 Školní připravenost

Podle Pedagogického slovníku můžeme školní připravenost popsat jako „*komplexní charakteristiku, která zahrnuje jak úroveň biologického a psychického vývoje dítěte, tak dispozice utvářené na základě učení a vlivem konkrétního sociálního prostředí*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 243).

Tento pojem také znamená, že dítě je fyzicky i sociálně zdatné, má chuť se učit a poznávat nové věci a má základní znalosti jak v matematice, tak českém jazyce (High, 2008).

Otevřelová (2016, s. 55) uvádí, že školní připravenost nejvíce ovlivňuje výchova a okolí, ve kterém dítě žije. Pod pojmem školní připravenost máme na mysli především sociální dovednosti. Zkoumáme hlavně řeč dítěte, jeho samostatnost při běžném životě, chování či jak je připraven na novou roli žáka.

Podle Zelinkové (2007, s. 111) se školní připravenost zaměřuje hlavně na předškolní přípravu.

Kropáčková a Ležalová (2012, s.6) definují školní připravenost jako „*aktuální stav rozvoje osobnosti dítěte ve všech jeho oblastech.*“ Obecně platí fakt, že ty děti, které navštěvovaly mateřskou školu, jsou lépe připraveny do školy než děti, které žádné předškolní zařízení nenavštěvovaly.

Učitelé mateřských škol mají obrovský vliv na zlepšení školní připravenosti u dětí, musí být však správně edukováni a mít odpovídající kompetence (Berčíková in Šmelová, Provázková Stolinská, 2014, s. 33).

1.4 Školní nezralost a nepřipravenost

Předškolní věk pro žáka představuje období, kdy by se dítě mělo aktivně rozvíjet. Má to nesporné výhody v jeho dalším edukačním procesu. Na dítě i jeho rodinu je vyvíjen obrovský tlak, aby vše dobře zvládli. Ne vždy se tomu však podaří. Tyto děti jsou poté označovány jako nezralé. Dítě se stává nezralým tehdy, pokud jeho věk nekorresponduje s požadovaným stupněm vývoje. Převážně se jedná o děti, které dosáhnou šesti let pár měsíců před začátkem povinné školní docházky. Školsky nezralé dítě poznáme většinou tak, že se nedokáže soustředit, u dané aktivity nevydrží dlouho, není samostatné, je citově závislé na rodičích a je zpravidla impulzivní. U školní nepřipravenosti mluvíme především o nesplnění klíčových dovedností v mateřské škole. Pokud je nesplní během své docházky v mateřské škole, je nepravděpodobné, že si osvojí klíčové kompetence během svého studia na základní škole (Berčíková in Šmelová, Provázková Stolinská, 2014, s. 37).

Jako problém vidí Krejčová (in Mertin, 2016, s. 150) i to, že zápis do první třídy probíhá na přelomu ledna a února. Děti se v tomto věku vyvíjí tzv. skokově, to znamená, že jejich vývin není postupný, ale můžeme pozorovat, že zkoumanou dovednost zvládají zničehonic samostatně.

Ležalová (2010) rozdělila školní nezralost do tří skupin – fyzická, psychická a sociální. Fyzická nezralost znamená podle autorky to, že je dítě příliš malé a je často nemocné. Psychickou nezralost popisuje „*pomalejší zrání nervového systému.*“ Dítě může mít logopedické vady, opožděný vývoj grafomotoriky či špatné vyjadřovací schopnosti. V sociální nezralosti jde především o přílišnou vazbu na rodiče.

Autorky Bednářová, Šmardová, Zelinková, Ležalová a mnoho dalších poukazují na to, že aby dítě mohlo nastoupit do školy, musí být školsky zralé. To znamená, že děti musí dosáhnout takového stupně vývoje, aby byly schopné se zúčastnit výchovně – vzdělávacího procesu. Kritéria školní zralosti můžeme rozdělit do tří složek – emocionální, tělesná a kognitivní zralost. Je důležité, abychom k dětem přistupovali individuálně a brali v potaz i prostředí, ve kterém vyrůstá. Pokud dítě v jakékoliv složce zaostává či je narozen mezi měsíci září-prosinec, je mu nařizen odklad školní docházky, a to o jeden rok. O odklad musí zákonní zástupci požádat.

2 Řečové dovednosti jako významný předpoklad pro úspěšný vstup do 1. třídy

Řeč patří mezi nejdůležitější aspekty v životě. Díky řeči se můžeme dorozumívat, přemýšlet a socializovat, můžeme předávat informace, formulovat své myšlenky i sdělovat své pocity. Řeč je velmi důležitá nejen v osobním životě, ale také v tom pracovním. Prvotní nároky na správnou znalost řeči jsou na dítě kladeny již v první třídě. Aby na sobě mohlo dítě pracovat a plnit úkoly, které jsou po něm požadovány, musí řeči správně porozumět. Ty děti, které zvládají správně mluvit, by neměly mít problém se čtením, které na řeč navazuje. Naopak děti, které mají s řečí problémy, mívají většinou potíže s prvotním čtením (Bednářová a Šmardová, 2022, s. 96.)

Dítě, které vyrostlo a bylo vychováno ve správném sociálním prostředí, by s řečí nemělo mít problém (Průcha, 2011, s. 9).

Řeč je natolik rozsáhlá a problematická, proto se o ní musí starat několik kvalifikovaných odborníků – foniatr, neuropsycholog, patolingvista a logoped (Mertin a Krejčová, 2016, s. 163).

2.1 Řeč a řečové dovednosti

Hendrich (1988, s. 186) popsal řečové dovednosti jako: „*schopnost používat cizího jazyka za účelem komunikace, a to buď v oblasti zvukové nebo psané podoby jazyka, buď receptivním nebo aktivním způsobem.*“

Hodnocení řečových dovedností je složitou záležitostí, proto jsou řečové dovednosti rozděleny do několika úrovní – diagnostický proces orientační, základní a diferenciální. Zatímco posledním dvěma úrovním se věnuje specialista, orientační skupině se věnuje pediatr, učitel na základní a mateřské škole, ale také rodinní příslušníci, kteří mohou čistě orientačně posoudit řečové dovednosti dítěte. Dětský doktor může na preventivních kontrolách dítěte zhodnotit jeho stav, co se týče řeči. Tím, že učitel, ať už v mateřské či základní škole, dává dítěti slovní úkoly, může také posoudit jeho stav (Mertin a Krejčová, 2016, s. 164).

2.2 Vývoj řeči

Každé dítě je jedinečné. Obdobně jako u školní zralosti, řeč se vyvíjí různým tempem. Jedno je ale stejné – všichni musí projít všemi fázemi vývoje řeči. Někdy nastanou situace, kdy je vývoj pozastaven, nebo naopak zrychlen. Tyto faktory velmi ovlivňuje prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Vývoj řeči je také ovlivněn zdravotním stavem (Kolbábková a Klenková, 2003, s. 5).

Problematikou vývoje řeči se také zabývala Kutálková (2011, s. 14), která jej rozdělila do několika fází:

Prenatální vývoj – podle autorky vnímá dítě zvuky již v matčině děloze, vnímá tlukot srdce matky a později slyší i to, co se odehrává okolo něj.

Období křiku – v období křiku je nejčastější projev dítěte pláč. Pokud dítě pláče často a intenzivně, pevně ho zabalíme do zavinovací pleny a jemně s ním houpeme. Tyto pohyby a silné zavinutí dítěti simulují prostředí břicha a vyvolávají známe pocity.

Žvatlání pudové – Toto období popisuje autorka jako „náhodné nastavení mluvidel současně s tvořením hlasu.“ Nejčastěji dítě vydává hlásky PBM a TD, u samohlásek je to písmeno A. Proto mezi první slova, které dítě vysloví, patří *baba* či *mama*. Je dáno, že i děti, které neslyší, žvatlají do šesti měsíců svého života.

Žvatlání napodobivé – tím, že dítě posiluje obličejové svalstvo a více se soustředí na okolní svět, začíná jeho žvatlání získávat slovní podobu. Zvětšuje se také množství slabik, které zná a dokáže si spojit otázku s činem – *Ukaž, jak jsi veliký? Kde máš vlásky? = práh rozumění.*

První slovo – v tomto období zároveň dítě dělá první kroky. Nervové dráhy, které řídí motoriku, dozrávají. Autorka uvádí, že mluvení souvisí právě s chůzí. V tomto období dělá dítě v mluvení velké pokroky. Dokáže najít konexe mezi věcí či činností – ví, jak dělá pes (*ukáže a poví haf*) nebo ví, že z láhve se pije (*tutu, ham ham*).

První věta – dítě tvoří jednoduché věty, které většinou neobsahují slovesa. Dokáže však říct, co chce (*tata ham, haf haf tam*).

Slovní zásoba – jak dítě roste, rozšiřuje se jeho slovní zásoba. Autorka uvádí, že dítě sice rozumí slovům, ale používá jen pár. Znamená to, že dítě má mnohem větší pasivní slovní zásobu než aktivní slovní zásobu.

Období otázek – mnozí rodiče uvádějí, že toto období je nejnáročnější. Dítě má neustále potřebu se na cokoli vyptávat, ale ne za účelem obohacení slovní zásoby, ale

za účelem socializace. Dítě, staré tři až čtyři let, si chce vyzkoušet „*sociální funkci řeči*.“

Vývoj výslovnosti – tento vývoj bychom měli sledovat od třetího či čtvrtého roku dítěte. Důležitý faktor je ten, zda má dítě již nějakou vadu řeči, například zda si šlape na jazyk. Pokud žádný problém nemá, stačí, když se o výslovnost budeme zajímat od čtyř let.

2.3 Činitelé ovlivňující řeč

Bednářová a Šmardová (2022, s. 96) uvedly, že člověk začíná komunikovat už v novorozeneckém období. Tím, že křičí, hýbe se a používá mimiku, dává najevo, že je něco v nepořádku či naopak, že je spokojené. V batolecím věku dítě používá pudové žvatláni, dále napodobivé žvatláni a v neposlední řadě tvoří první slova.

Podle autorek (2015, s. 28) může být raný vývoj řeči ovlivněn třemi činiteli:

motorikou,
vnímáním,
sociálním prostředím.

2.3.1 Motorika

Aniž bychom to možná tušili, už v prenatálním období dítě provádí věci, které souvisí se základy motoriky – cucání palce, špulení rtů či škytání. Když se dítě narodí, je jeho nedílnou součástí křik, pláč, broukání, žvatláni. Tyto projevy jsou velmi důležité pro následující rozvoj řeči. Dalším mezníkem pro dítě je plazení, lezení po čtyřech, sezení či první kroky. Tyto pohyby jsou klíčové pro rozvoj hrubé motoriky. Autorky se shodují, že pokud dítě začne chodit, jeho aktivní slovní zásoba se zvětšuje.

2.3.2 Vnímání

Zrak, společně se sluchem, jsou důležitými činiteli v oblasti vnímání. Díky zraku dítě odezírá pohyby mluvidel a odezírá neverbální komunikaci. Uvidí-li dítě hračku, ke které má citový vztah, nebo osobu, kterou má rád, reaguje dítě většinou hlasem, například smíchem, zavýsknutím a podobně. Podle autorek jsou první slova dítěte spojena s tím, co vidí. Dítě už před narozením rozezná hlas matky či otce, proto je po narození důležité, aby rodiče na novorozeně mluvili. Když je dítě na světě zhruba 3 měsíce, otáčí se dítě za zvukem a snaží se

ho najít, jedná se takzvaně o koordinace zraku a sluchu. Přibližně v půl roce věku můžeme o dítěti říct, že aktivně poslouchá zvuky kolem sebe.

2.3.3 Sociální prostředí

Sociální prostředí má velký vliv na vývoj řeči. Pokud je dítě obklopeno milující rodinou a rodiče praktikují jednotnou výchovu, dochází k přirozenému vývoji na základě vhodných podnětů. Opakem může být výchova přísná, příliš ochránářská nebo když rodiče kladou na dítě velké nároky. Pak může dojít ke zpomalení vývoje řeči či problémům s výslovností.

2.4 Podmínky pro úspěšné rozvíjení řeči

Již od narození dítěte je nutné, abychom podněcovali jeho vývoj řeči. Nejdůležitější osobou je tedy matka, se kterou je novorozenec v kontaktu nejvíce. Později tuto úlohu převezmou učitelé v mateřské a základní škole. Je velmi důležité, abychom v dětech vyvolali potřebu číst a naslouchat, hodně jim četli a vzdělávali je. Co se týče řeči, měli by rodiče být vzorem a správně a spisovně mluvit, rozšiřovat jim aktivní i pasivní slovní zásobu, opravovat slova a věty, aby byly gramaticky správně (Kolbábková a Klenková, 2003, s. 7).

Kutálková (2011, s. 14) ve své knize uvádí, že aby dítě mohlo rozvíjet svou řeč správně a bez jakýkoliv problémů, musí být splněno několik podmínek s ohledem na věk dítěte. Autorka apeluje na to, že musíme klást důraz na věk dítěte. Okolo pátého roku dítěte by již měly být všechny tyto položky splněny.

Dýchání

Pro správný vývoj řeči by dítě mělo dýchat hlavně nosem. Důležitá je také poloha jazyka. Ten by se měl celou délkou dotýkat horního patra a konec jazyka, neboli špička, by se měla dotýkat dolních zubů. Zuby jsou celou dobu u sebe.

Tvorba hlasu

Hlas je důležitou složkou řeči. U dítěte dbáme na správnou hygienu hlasu, to znamená, že by nemělo mluvit ani příliš nahlas ani příliš potichu. Mělo by také ovládat šepot, tichý hlas či silný hlas, takzvaně regulovat sílu hlasu.

Artikulace

V této oblasti se zejména zkoumá podjazyková uzdička, která může velmi ovlivnit řeč dítěte. Uvolněná uzdička negativně působí na zdokonalení řeči. Na artikulaci má vliv i tvar a velikost zubů.

Smyslové vnímání

Nejen uši, ale také oči ovlivňují řeč. U uší dbáme na správnou hygienu. Pokud je čistíme, je důležité, abychom čistili pouze okraje, nikoliv celý prostor uší. Pokud bychom vatovou tyčinkou zajeli příliš hluboko, zapáli bychom ucho mazovou zátkou a dítě by špatně slyšelo. Dítě by se mělo vyhnout častým nemocím, neboť záněty horních cest dýchacích mohou vést k trvalému poškození sluchu. Na sluch má vliv i příliš hlasitá. U očí pečujeme zejména o správné pohyby očí, které souvisí s plynulým čtením.

Centrální nervový systém

Neverbální komunikace je jednou z podsložek, na kterou by se měli rodiče či učitelé zaměřit. Dítě by mělo pochopit a zapracovat na používání ironie, používat a chápat mimiku či rozeznat melodii hlasu. Důležitá je také orientace v prostoru.

Motorika a pohybová koordinace

Jemná motorika musí být u dětí velmi rozvinutá a na vysoké úrovni. Pokud dítě neovládá základní pohyby, není posíleno svalstvo. Svalstvo posilňuje jazyk, a ten, pokud je oslaben, se pohybuje velmi rychle. Dítě s rychle se pohybujícím jazykem není schopno správně a rychle artikulovat.

2.5 Roviny řeči z hlediska pedagogické diagnostiky

Autorky Bednářová a Šmardová (2015, s. 28) pojednávají ve své knize o čtyřech jazykových rovinách:

2.5.1 Foneticko-fonologická rovina

V této rovině jde především o hlásky a jejich výslovnost. Jedná se o dlouhý proces, kdy si dítě osvojuje nejdříve určité hlásky a poté k nim postupně přidává ty další. Aby dítě dobře rozlišilo hlásky, musí mít dobře vyvinutý sluch. Proces osvojování začíná zhruba po šestém měsíci života a měl by být ukončen okolo šestého roku. Autorky uvádějí, že horní hranice je sedm až osm let. Dítě si zpravidla nejdříve osvojí hlásky, které jsou pro ně nejjednodušší – P, M, B, T, N, poté hlásky artikulačně obtížnější – Ř, Z, S, C, Ž, Š, Č. Pokud dítě neumí správně vyslovovat hlásky ani po sedmém roku života, je nepravděpodobné, že se je naučí sám. Do

pěti let je nesprávná výslovnost (dyslalie) považována za normální. U projevu dítěte v první třídě kontrolujeme zejména sykavky a zda správně vyslovuje slova.

Dítě v období od 6. do 9. měsíců přechází z pudového žvatlání na napodobující žvatlání. Tím, jak se dítě rozvíjí, vydává čím dál tím víc zvuků, které se však v tomto věkovém rozmezí nepočítají za hlásky našeho jazyka (Klenková, 2006, s. 39). Autorka dále uvádí, že řeč, výslovnost a aktivní slovní zásoba je závislá na prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, dále je záleží na dovednosti mluvních orgánů.

2.5.2 Morfologicko-syntaktická rovina

Rovina se zabývá především slovními druhy, tvaroslovím a větoslovím. Jak dítě roste a stárne, používá více slovních druhů a zlepšuje se jeho skloňování. Zpravidla dítě začíná s podstatným jménem a postupně přidává další slovní druhy. Časovat a skloňovat začíná mezi druhým až třetím rokem, o rok později začíná používat souvětí. Pokud dítě už ve 4 letech neovládá skloňování a používá špatné slovní druhy, nejedná se o fyziologický jev, ale může se jednat o opoždění v řečovém vývoji. U dítěte bychom měli kontrolovat jeho ústní projev – zda správně skloňuje, používá slovní druhy či jednotné a množné číslo.

Podle Klenkové (2006, s. 37) lze tuto rovinu zkoumat už v 1. roku života dítěte, protože opakuje slova jako jsou *mama, tata baba*.

2.5.3 Lexikálně-sémantická rovina

V této rovině jde především o to, jak dítě rozumí řeči a jak se vyjadřuje. V necelém roku života jde spíše o porozumění řeči. To, že dítě rozumí, poznáme tak, že projevuje reakci na slovní pokynutí – zamává, otočí se, ukáže na něco. Zhruba po roce života se rozvíjí aktivní slovní zásoba. Pojmenovává nejen osoby jemu blízké (*mama, baba, tata*), ale také předměty, se kterými je v každodenním styku. Pro rozvoj aktivní slovní zásoby je také velmi důležité, abychom s dítětem komunikovali a pojmenovávali vše, co děláme. Díky tomu dochází k upevnování slovní zásoby. Lexikálně-sémantickou rovinu rozvíjíme například pokládáním otázek, popisem obrázku či čtením.

Klenková (2006, s. 38) uvádí, že v této rovině jde především o rozvoj aktivní a pasivní slovní zásoby.

2.5.4 Pragmatická rovina

Podle autorek je v této rovině především o využití slovní zásoby a řeči v reálném životě. Dítě by mělo být schopno vyjádřit své pocity, oznámit či předat informace či říct svůj prožitek. Pokud mluvíme s dítětem, je také důležité, abychom používali mimiku či neverbální prvky komunikace. Měli bychom také dbát na správnou intonaci hlasu. Dítě by mělo udržovat oční kontakt a nenuceně komunikovat.

2.6 Nejčastější vady řeči

Vývoj řeči je považován za složitý proces, který je ovlivňován vnějšími i vnitřními vlivy. U **vnitřních faktorů** hovoříme zpravidla o správném fungování centrálně nervové soustavy, duševní i fyzické zdatnosti a v neposlední řadě musí být správně vyvinut zrak i sluch. Novorozenec musí tedy mít náležitě vrozené předpoklady. **Vnější faktory** ovlivňuje zejména výchova dítěte, prostředí ve kterém žije a podněcování k řeči a správné výslovnosti od blízké rodiny, zejména matky, se kterou tráví nejvíce času (Klenková, 2006, s. 63).

Odstranění vady řeči je složitý proces. Existuje však několik tipů, jak se jí částečně zbavit – motivace k mluvení, čtení či psaní, individuálně se věnovat dítěti, během hodiny žáka podporovat ve čtení či opakování špatně se vyslovujících slov (Amangeldi kizi a Salima, 2021).

Za vadu řeči považujeme rozdíl ve zvukové podobě, buď v celém slově nebo v jeho části. Jedinec s vadou řeči také není schopný řeči rozumět. S vadou řeči se můžeme buď narodit nebo ji získat. Mezi nejčastější vadu řeči patří mluvená řeč – výslovnost (Kejklíčková, 2016, s. 39). Dyslalie, neboli vada a porucha výslovnosti, má vliv na kvalitu hovoru a dosažení cíle (Krahulcová, 2013, s. 20).

2.6.1 Dyslalie

Dyslalie neboli patlavost, je u dětí do sedmi let normální jev. Je důsledkem špatného vnímání řeči a motorické neobratnosti mluvidel dítěte. Na začátku povinné školní docházky zpravidla dochází ke zlepšení dyslalie. Je to tím, že jednotlivá slova se učí po hláskách a děti se tak učí je správně vyslovovat. Dyslalii odbourává také centrální nervový systém, který v tomto věku dozrává. Pomáhá také to, že dítě se ve třídě více socializuje a hledá nová přátelství. Je důležité rozeznat nesprávnou výslovnost a vadnou výslovnost. U nesprávné výslovnosti jde především o nesprávné používání krátkých a dlouhých samohlásek či tvrdých a měkkých hlásek. Tyto problémy zpravidla vymizí samy. Pojem vadná výslovnost

představuje problém přetrvávající odchylky jedné nebo více hlásek. Aby dítě tento problém odstranilo, musí navštívit specialistu (Krauhlová, 2013, s. 128). Dítě trpící dyslalií nemá porušený sluch (Klenková, 2006, s. 71).

2.6.2 Koktavost

Koktavost vzniká přibližně okolo třetího až pátého roku života. Jde o poruchu mluvy, která je příčinou nadbytečnou aktivitou artikulačního svalstva. Jedinec, který trpí koktavostí, má problém s plynulou mluvou. Neexistuje lék na koktavost – pouze psychoterapie či cvičná terapie. Čím víc se jedinec soustředí na svou řeč a snaží se, tím víc to zhoršuje. Koktavost se většinou u dítěte objeví po traumatické události nebo po velkých změnách. Bývá to zejména rozvod rodičů, stěhování, narození mladšího sourozence či útok zvířete (Kejklíčková, 2016, s. 90).

2.6.3 Breptavost

Breptavost, spolu s koktavostí, patří do skupiny vad řeči, která narušuje plynulost řeči (Klenková, 2006, s. 153).

Dítě, které breptá, mluví rychle. Často slova polyká, špatně vyslovuje slabiky nebo slova úplně vynechává. Věta, kterou chce říct, většinou nedává smysl, neboť neřekne podstatné informace. Jedinec, který trpí touto vadou řeči, si sám neuvědomuje, že breptavost má – o to těžší je dítě přesvědčit, že má zpomalit a zopakovat větu ještě jednou. Na rozdíl od koktavosti, breptavosti se jde částečně zbavit. Dítě se musí na mluvení soustředit, musí mít však pevnou vůli a chuť svou mluvu zlepšit (Kejklíčková, 2016, s.108).

2.7 Diagnostika narušené komunikační schopnosti

Lechta (2003, s. 29) uvádí, že existují tři úrovně diagnostiky narušené komunikační schopnosti: orientační vyšetření, základní vyšetření, speciální vyšetření. Diagnostika narušené komunikační schopnosti začíná již v mateřské škole ve věku 5 až 6 let, na základní škole provádí diagnostiku odborníci.

2.7.1 Orientační vyšetření

Toto vyšetření probíhá zejména v 1. třídě, ale doporučuje se, aby probíhalo dvojfázově – ve třech letech a potom v 5-6 letech. Vyšetření probíhá většinou v mateřské škole, kdy dítě odpovídá na jednoduché otázky a my sledujeme, jak na tom dítě je. Autor však klade důraz na

to, že výsledky mohou, ale nemusí být relevantní. Dítě může snadno napodobit tazatele a tím zkreslí výsledky. Cílem tohoto šetření je najít odpověď na otázku, zda má dítě poruchy komunikace, či nikoliv.

2.7.2 Základní vyšetření

Účelem základního šetření je zjistit, jakou poruchu komunikace dítě má. Výsledkem by měla být zjištěna diagnóza. Odborník se zaměřuje na osm podkategorií, které si poté zapisuje do záznamového archu.

2.7.3 Speciální vyšetření

Toto šetření buď potvrzuje či vyvrací výsledky ze základního šetření. Probíhá už za účasti několika odborníků, kteří se tím zabývají dopodrobna – logoped, foniatr či neurolog. Cílem je přesně určit jedincovu diagnózu, jaký je její stupeň a forma.

Řeč je klíčový prvek v lidském životě. Díky řeči komunikujeme, vyjadřujeme své myšlenky, socializujeme se či předáváme své informace. Kapitola je rozdělena do několika podkapitol – co to řeč je, vývoj řeči od narození až po její plynulost, činitelé ovlivňující řeč, podmínky pro úspěšný rozvoj řeči, řečové roviny, vady řeči a diagnostika narušené komunikační schopnosti. Raný vývoj řeči je ovlivněn hlavně motorikou (cucání palce, žvatlání či pláč), vnímáním (zrak a sluch) a prostředím, ve kterém dítě vyrůstá (důležité je prostředí, které je bohaté na podněty a správná výchova rodičů). Řeč můžeme rozdělit do čtyř jazykových rovin, přičemž každá z těchto rovin hraje důležitou roli v rozvoji řeči u dítěte. Morfologicky – syntaktická rovina se zabývá slovními druhy, tvaroslovím a větoslovím, foneticko – fonologická rovina se zabývá hláskami, lexikálně – sémantická rovina se zabývá slovní zásobou a jejím správným použitím a pragmatická rovina se zaměřuje na praktické použití jazyka.

3 Rodina jako důležitý činitel v životě dítěte a jeho rozvoji

3.1 Definice rodiny

Rodina je „*forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti.*“ (Jandourek, 2001, s. 206).

Matějček (1992, s. 28) uvádí, že nejen rodina formuje dítě, ale právě ta má privilegium uspokojit základní psychické potřeby dítěte. Dále uvádí (1994, s. 17), že rodina znamená pro dítě *životní jistotu*. Pokud se dítěte zeptáme, kdo je pro něj rodina, většinu nám odpoví, že rodiče – ti nemusí biologičtí. Dítě bere jako rodiče ty lidi, kteří k němu chovají lásku a chovají k němu mateřské city.

Za to, že se dítě začleňuje do kolektivu a stává se samostatným a rozvíjí svou osobnost, může vděčit právě rodině (Dunovský, 1986, s. 9).

Ve dvacátých letech minulého století rozdělila Máchová (1974, s. 34) rodinu na několik skupin:

Rodina základní – rodina čítající matku, otce a děti, za předpokladu, že všichni bydlí společně. Kraus (2008, s. 80) pojmenoval tuto skupinu jako **nukleární**.

Rodina rozšířená – skupina zahrnuje nejen rodinu základní, ale spadá do ni i široké příbuzenstvo, jako jsou prarodiče, bratři a sestry rodičů a bratřanci a sestřenice.

Orientační rodina – rodina, do které se dítě narodí.

Rozmnožující rodina – nová rodina, která vzniká manželstvím. Podle Krause (2008, s. 80) se tato skupina jmenuje jako prokreační.

3.2 Funkce rodiny

Funkcemi rodiny se zabýval Kraus (2008, s. 81), který je rozdělil do 6 kategorií:

3.2.1 Biologicko-reprodukční funkce

Již název této kapitoly nám napovídá, o čem tato funkce je. Aby stát a rodina fungovaly, musí se rodina rozmnožovat. Některé rodiny, hlavně ty, které mají problémy s financemi, chtějí pouze jedno dítě nebo dokonce žádné. Také ženy z vyspělejších zemí vidí v reprodukci problém a to v tom, že jim brání v kariérním růstu. Je doloženo, že ženy rodí děti v čím dál tím vyšším věku.

3.2.2 Sociálně-ekonomická funkce

Tím, že členové rodiny pracují, přispívají do ekonomické sféry státu. Zároveň jsou členové rodiny považováni za spotřebitele, na kterých je závislý trh. To znamená, že ekonomická sféra a pracující lidi jsou na sobě závislí. Tím, že dnešní doba jde dopředu, může se stát, že rodina je samostatná ekonomická jednotka. Je to především v rodinách, které mají svůj podnik a zaměstnávají tam své příbuzné.

3.2.3 Ochranná (zaopatřovací, pečovatelská) funkce

Rodina by měla zajišťovat *základní životní potřeby* dítěte. Jedná se o potřeby biologické, hygienické a zdravotní. Pokud je člen rodiny nemocný, očekává se, že se o něj někdo z rodiny postará. Rodina by také měla dbát na správnou hygienu dítěte (čištění zubů, osobní hygiena...) a stát očekává, že rodina bude tyto potřeby plnit.

3.2.4 Socializačně-výchovná funkce

Od rodiny se očekává, že připraví dítě na život „venku.“ Dítě by mělo znát pravidla slušného chování nejen doma, ale také i ve společnosti. Je nutno dodat, že v dnešní době vychovávají nejen starší členové ty mladší, ale je to i naopak. Přibývá případů, kdy několik generací bydlí spolu, tudíž mladší generace edukuje tu starší, například v užívání smartphonů nebo chytrých televizí. Autor uvádí, že nejlepší výchovný styl je demokratický. Přílišná péče o dítě, nebo naopak ta nedostačující, není pro děti dobrá.

3.2.5 Rekreační funkce

V této funkci jde především volný čas a nakládání s ním. Je kladen důraz, abychom se aktivně věnovali dětem, trávili s nimi čas a hledali společné zájmy.

3.2.6 Emociální funkce

Nejen rodina, ale i ostatní instituce, jako je škola, organizace nabízející volnočasové aktivity, vychovávají dítě (Matějček, 1992, s. 28). Pouze rodina dokáže dítě milovat bezpodmínečnou láskou a dokáže vytvořit místo, kde se bude dítě cítit bezpečně a sebejistě. V poslední době však dochází k případům, kdy rodina tuto funkci neplní tak, jak má. Může to být z důvodu pracovní vytíženosti nebo rozvodem rodičů (Kraus, 2008, s. 83).

Kraus (2008, s. 80) rozdělil rodiny i z hlediska toho, jak plní svou funkci. Funkce rodiny jsou důležité pro socializaci dítěte.

Funkční rodina – Členové rodiny plní funkce řádně a nevyskytují se zde žádné problémy.

Dysfunkční rodina – Dysfunkční rodina dostala tento název z toho důvodu, že řádně neplní veškeré funkce rodiny. I přesto však dítěti nehrozí žádné nebezpečí (Kraus, 2008, s. 80). Dunovský (1986, s. 28) uvádí, že dysfunkční rodina potřebuje pomoc, neboť ničím nepřispívá k rozvoji dítěte.

Afunkční rodina – Rodina neplní žádné funkce a bezprostředně ohrožuje život dítěte. Jediným možným východiskem je odebrání dítěte a následně ho umístit do náhradní rodiny či dětského domova (Dunovský, 1986, s. 28). Dítě se nesocializuje a nerozvíjí se (Kraus, 2008, s. 80).

3.3 Rodiče a jejich stěžejní role v řečovém rozvoji dítěte

Kutálková (1996, s. 47) dala vznik pojmu *řízení fyziologického vývoje*. Zpravidla jde o to, aby se řeč dítěte vyvíjela přirozeně, nejlépe bez chyb a dosáhla co nejlepšího stupně vývoje. Aby tomu tak skutečně bylo, vytvořila pro rodiče takzvané *Desatero na cestu* – dostatek přiměřených podnětů, respektování věku dítěte, respektování dosaženého stupně vývoje, zájmy, pochvaly, trpělivost, výběr podnětů, rozvoj smyslového vnímání, tělesná obratnost a schopnosti vést dialog.

Cílem tohoto desatera je informovat rodiče, jakým způsobem mají rozvíjet a podporovat řečové dovednosti u dítěte předškolního věku. Autorka klade důraz na to, aby si rodiče uvědomili, že každé dítě je jiné a rozvíjí se jiným tempem.

U prvního bodu *Dostatek přiměřených podnětů* nám již název napovídá, o čem tato položka bude. Aby dítě rozvíjelo svou řeč, měli by rodiče volit takové hračky a zařízení, které pozitivně ovlivní dětskou mluvu. Musí však brát v potaz potomkovu povahu a zájmy.

Pokud je dítě malé, nebudeme ho nutit učit se psát a číst, ale volíme především ty aktivity, které jsou úměrné věku dítěte. Hry a činnosti musí dítě především bavit a čím více je dítě starší, podporujeme především to, co mu jde nejvíce, ale i to, co mu jde nejméně. Zlepšení artikulace ze strany rodičů by měla být vedena spíše zábavnou formou a měla by být přiměřená věku.

Respektovat dosažený stupeň vývoje nám říká, že se máme zaměřit na momentální úroveň řečové dovednosti a plynule pokračovat dál. Autorka klade důraz na důslednost a trpělivost, protože pokud se dítě nenaučí základy, těžko bude zvládat pokročilejší dovednosti.

Ve čtvrtém bodě *Zájmy* musíme vyvolat v dítěti touhu po dané činnosti. Pokud dítě neprojeví zájem o zdokonalení své artikulace, rodič musí použít takovou formu, kterou dítě zaujme.

Pochválit někoho za dobře odvedenou práci je důležité nejen v dospělosti, ale hlavně v předškolním nebo školním věku. Pokud dítě trénuje hlásku, která mu nejde vyslovit, netrestáme ho, ale naopak ceníme jeho snahu.

Autorka klade velký důraz na *trpělivost*. Pokud rodič na dítě naléhá a neposlouchá ho, dítě to bere jako jasný signál zrychlit svou mluvu a tím se může uvést do stresu. To všechno může vést k vadám řeči, jako je koktavost či breptavost.

Jak již bylo uvedeno v podkapitole Motorika a pohybová koordinace, velmi záleží na rozvoji jemné a hrubé motoriky. Proto při výběru hraček by měli rodiče dbát na to, aby hračky rozvíjely dítě v tom správném směru a měly několik využití. Pokud se dítě sleduje na televizi, měli by rodiče zvolit edukační program.

Rozvoj řeči je spojen se smyslovým vnímáním a tělesnou obratností, proto je ke správnému vývoji řeči nutný dostatečný pohyb a správně rozvinuté smysly. Předškolák by měl chodit ven, více se zapojovat do chodu domácnosti, socializovat a pracovat s různými materiály.

Pokud rodič s dítětem komunikuje, musí dbát na správnou gestikulaci rukou nebo mimiku ve tváři. Dítě tak snadněji pochopí, o čem matka nebo otec hovoří. Mimika a gesta by měla být v souladu s tím, co rodič říká. Pokud se zlobí, měl by se mračit a naopak, když dítě udělá něco pěkného, měl by se dospělý vyjádřit pozitivní emocí.

3.4 Domácí příprava žáka a její význam pro řečový rozvoj dítěte

Pojem domácí příprava se do dostává do popředí českého školství. Od rodičů se očekává, že se budou doma se svým dítětem učit, věnovat se mu a procvičovat probranou látku. Rodič by také měl připravit učební plán a pravidla, podle kterých se bude žák řídit (Klégrová, 2003, s. 106).

Domácí přípravu můžeme rozdělit z hlediska času do tří fází (Šulová a Havlíková in Šulová, 2014, s. 59).

3.4.1 1. Dlouhodobá příprava

Zhruba od narození až po nástup do první třídy probíhá dlouhodobá příprava. Jedná se o proces, který rodiče a blízké okolí dítěte vykonávají automaticky, aniž by jednali účelově. Do

dlouhodobé přípravy patří rozvíjení jemné a hrubé motoriky, která podporuje svalstvo a tím zlepšuje řeč. Členové rodiny si s dítětem povídají, čtou si a dávají mu prostor se samostatně vyjadřovat. Čím dál tím víc přibývá však případů, kdy dítěti raději pustí televizi a neprohlubují zájem o čtení ani povídání. Tím se rapidně snižuje pasivní i aktivní slovní zásoba. Dítě by se mělo cítit milováno a mělo by do rodiny zapadat, aby se pak lépe socializovalo a cítilo se sebejistě. Také kontakt s jinými dětmi je pro rozvoj řeči dítěte důležitý. Podpora zrakového a sluchového vnímání má pozitivní dopad nejen na budoucí školský život. Dítě se soustředí právě na četbu, poslech pohádek, ale také třeba na diktát nebo úkoly zadané učitelem.

3.4.2 2. Střednědobá příprava

Tato příprava začíná zhruba po třech až šesti letech života dítěte, tedy v době, kdy dítě navštěvuje mateřskou školu. Ta má pro dítě pozitivní vliv – dítě se seznamuje s novými vrstevníky a postupně je ovlivněno dalším dospělým – paní učitelkou. V předškolním období se tedy setkává s pojmem škola a vytváří si přibližný obraz, co to vlastně je. Velkou výhodou je starší sourozenec, který dítě obeznamuje s tím, co je její náplní. Roli hrají i názory rodičů – měli by o škole mluvit pozitivně a dítě připravit na školu. I v tomto období je nutné, aby se dítěti četlo, aby se mu vyprávěli pohádky či příběhy. Nejvhodnějším způsobem kladné prezentace školy jsou bezesporu dárky, které se školou souvisí – pastelky, tužky, sešity či malá tabule s křídami. Školní batoh či penál by měli rodiče s dětmi kupovat společně, aby přispěli k motivaci dětí ke školnímu vzdělávání. Autorka klade důraz na přiměřenou zpětnou vazbu dítěti, která není založena jen na chvále. Budoucí žák by si měl uvědomit, že ve škole sice zažije pěkné věci a potká nové kamarády, zároveň však bude muset plnit úkoly a dodržovat předem stanovená pravidla. Opačný případ nastává, kdy rodič své dítě školou děsí a vyhrožuje mu: „*Počkej, ty budeš stát pořád v koutě*“ nebo „*Tohle si ve škole nebudeš moct dovolit.*“ Takové věty mohou v dítěti vyvolat pocit strachu a nechuť školu navštěvovat.

3.4.3 3. Krátkodobá příprava

Krátkodobá příprava nastává před těsným nástupem do školy. Dítě by se mělo v domácím prostředí psychicky připravit na nový mezník v jeho životě. Důležitá je komunikace, kdy se dítě potřebuje uklidnit, ubezpečit a hovořit o svých pocitech.

3.5 Spolupráce rodiny a školy

Spolupráce mezi třídní učitelkou a rodinou žáka je na začátku povinné školní docházky velmi důležitá. Pokud se ani matka ani otec nezajímá o své dítě a jeho aktivity ve škole, je dokázáno, že dítě podává horší výsledky než dítě, kterému se rodiče věnují. Žák bez podpory rodičů často neplní domácí úkoly a když už, nejsou požadované kvality, a nepřipravuje se na hodiny tak jak má. Rodič, který se věnuje svému dítěti, musí být však veden třídním učitelem. Ten nastíní požadavky a navrhne postupy, jak se s dětmi učit. Tento proces je však založen na komunikaci právě mezi učitelem a rodičem – učitel pomáhá matce či otci tak, že je správně metodicky navede a rodič pomáhá učiteli tak, že se s dítětem učí (Franclová, 2013, s. 23).

Vzájemná pozitivní interakce mezi rodičem a učitelem vede k významnému výchovnému působení na žáka. Učitel, jakožto jeden z hlavních aktérů této spolupráce, by měl navázat kontakt s rodinou i z toho důvodu, aby poznal žákovo prostředí, kde vyrůstá, ale také aby zjistil, zda žák není týraný a zda žije ve vyhovujících podmínkách (Šulová a Tomanová in Šulová, 2014, str. 132).

Učitel má díky každodennímu kontaktu s dítětem obrovský vliv na jeho rozvoj. (Provázková Stolinská, 2021, s. 44).

Šulová a Tomanová (2014, s. 135) dále uvádí možné způsoby, jak může rodič se školou komunikovat:

3.5.1 Osobní kontakt

Prvním osobním kontaktem s rodiči bývá většinou nástup dítěte do první třídy a následné informační třídní schůzky. Jde o to, aby učitel matku či otce lépe poznal a informoval je o třídních záležitostech, ale také aby jim sdělil případné problémy, které žák napáchal. Tato oznámení by měl učitel sdělit v soukromí, aby předešel případným problémům. Tak jako učitel má právo sdělit informace o problému, svůj prostor pro vyjádření by měl dostat i rodič. Pokud chce učitel sdělit neformální informace týkající se například úkolů, je postačující, když se zákonným zástupcem promluví během příchodu či odchodu s dítětem.

3.5.2 Písemné formy spolupráce

Písemný způsob komunikace je spíše formálnější a spadá do něj přijetí žáka do školy, omluvení z nepřítomných hodin nebo kázeňské tresty. Většinou se volí způsob zapsání do žakovské knížky nebo do notýsku žáka. Učitel by měl volit ta správná slova a způsob, jak

danou skutečnost oznámí. Nejen komunikace přes žákovskou knížku, ale také informační letáčky, brožury, školní noviny či webové stránky spadají do této kategorie.

3.5.3 Rodiče ve třídě

Nepříliš častou formou komunikace je návštěva rodičů ve vyučování. Cílem je, aby rodič zjistil, jak se jejich dítě chová ve vyučování a jakým způsobem učitel vyučuje. Někteří se zapojují do chodu výuky a zpestřují tak učivo nejen dětem, ale i učitelům.

Tím, že rodiče podporují a spolupracují se školou, vede k zlepšení chodu školy. Je dokázáno, že kvalita u dítěte, jehož rodiče spolupracují se školou, se může zvýšit (Potočárová, 2016).

Z kapitoly vyplývá, že plně funkční rodina je základ pro správný rozvoj žáka. Klíčová je rovněž komunikace rodiny se školou, ať už písemnou formou či osobním kontaktem. Je totiž dokázáno, že dítě, jehož rodiče komunikují se školou a projevují zájem, má lepší výsledky ve škole, než ty děti, jehož rodiče nespolupracují či nekomunikují se školou. Byly rovněž nastíněny funkce rodiny a její důležitost.

4 Úloha mateřské školy v přípravě k zahájení povinné školní docházky dětí

Nejen rodiče, ale i učitelé v mateřských, a později základních, školách tráví s dětmi nejvíce času. V praxi to znamená, že dítě je formováno z několika stran. Proto by měla vzniknout spolupráce mezi učitelem a zákonným zástupcem, aby bylo dítě rozvíjeno tím správným směrem. Mateřská škola dává dítěti možnost se socializovat se stejně starými dětmi, upevňuje správné hygienické návyky a dává možnost připravovat ho na základní školu. (Tomášková, 2015, s. 7; 17).

Jak uvádí Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělání (dále jen RVP PV) „*Úkolem institucionálního předškolního vzdělávání je doplňovat a podporovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení.*“ (RVP PV, 2021, s. 6).

4.1 Kurikulum pro předškolní vzdělávání

Kurikulární dokumenty v České republice jsou rozděleny do dvou úrovní – státní a školní. Školní úroveň tvoří školní vzdělávací programy, které si každá jednotlivá škola vytváří na základě Rámcového vzdělávacího programu. Státní úroveň naopak tvoří dokumenty jako je Národní program vzdělávání a Rámcový vzdělávací program pro základní a předškolní vzdělávání (dále jen RVP ZV či RVP PV). RVP PV má zajistit zdravý a prospěšný život každého jednotlivého dítěte. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném vzdělávání je ukotven v zákoně č. 561/2004 Sb. (RVP PV, 2021, s. 4).

Kurikulum pro předškolní vzdělávání je velmi obecné a díky tomu dává větší možnosti učitelům k práci s dětmi. Klade se také důraz na dítě a jeho prostor, respektive jeho zájmy a aktivity. Nejsou přesně vymezeny metody, formy či postupy, jak dosahovat výsledků či předem stanovených cílů (metodický portál RVP.CZ, 2004).

4.2 Cíle a kompetence předškolního vzdělávání

Jak uvádí Syslová, Kratochvílová a Fikarová (2018, s. 106), definovat cíle v předškolním vzdělávání je složitý úkol – výuka probíhá celý den a nikoliv ve vyučovacích hodinách, jak je tomu na základní škole. Dalším problémem je věková rozmanitost žáků a nové dovednosti, které se děti učí, nejsou rozdělené do výukových předmětů.

Předškolní vzdělávání má připravit dítě na další studijní etapu. Vytváří příjemnou atmosféru a dítě by se mělo cítit bezpečně. Mateřská škola je pro děti povinná, a to tehdy, kdy dítě dosáhne pátého roku věku.

„S účinností od 1. 1. 2017 je předškolní vzdělávání od počátku školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne pátého roku věku, do zahájení povinné školní docházky, povinné.“ (RVP PV, 2021, s. 6)

RVP PV obsahuje 5 vzdělávacích oblastí – dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika, dítě a ten druhý, dítě a společnost, dítě a svět. V oblasti *Dítě a jeho psychika* se vyskytuje podoblast s názvem *Jazyk a řeč*. V této podoblasti učitel podporuje u dítěte v mateřské škole zejména řeč a její rozvoj, správnou výslovnost, snaží se zlepšit jeho vyjadřování či vnímání. Dosáhne tím tak, že dětem čte, seznamuje s edukačními pořady, navštěvuje divadla nebo s nimi hraje hry (RVP PV, 2021, s. 17).

Mateřská škola má velmi pozitivní vliv na kognitivní, emocionální a tělesný vývoj dítěte. Je také kladen důraz na aktivní rozvoj dětské komunikace nejen mezi vrstevníky, ale také mezi učitelem a dítětem (Průcha, 2011, s. 129).

4.3 Předčtenářská a čtenářská gramotnost

„Čtenářská gramotnost je komplex vědomostí a dovedností jedince, které mu umožňují zacházet s písemnými texty běžně se vyskytujícími v životní praxi (např. železniční jízdní řád, návod k užívání léků, atd.). Jde o dovednosti nejen čtenářské, tj. umět texty přečíst a rozumět jim, ale také dovednosti vyhledávat, zpracovávat, srovnávat informace obsažené v textu, reprodukovat obsah textu aj.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 42).

Tomášková (2015, s. 13) uvádí, že pro rozvoj předčtenářské gramotnosti jsou nejdůležitějšími aktéry rodiče a blízká rodina. Jejich povinností by měla být snaha vyvolat v dítěti zálibu ve čtení, věnovat se jim, číst jim a aktivně s nimi trávit čas. Těmito aktivitami nejenom upevňují vztah ke čtení, ale také aktivně zvyšují aktivní i pasivní slovní zásobu. Po dosažení věku tří let jsou dalšími činiteli pro rozvoj předčtenářské gramotnosti učitelé v mateřské škole. Tím, že děti neumí číst, je učitelé pouze připravují na čtení a jeho porozumění. Úkolem učitele je tedy trénovat pozornost, všestranně dítě rozvíjet, cvičit paměť pomocí her a cvičit pozornost. Pro porozumění textu je vhodné trénovat jemnou a hrubou motoriku, rozvíjet smysly či orientovat se v prostoru. Toto všechno by se měly děti naučit v mateřské škole.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání klade důraz zejména na dítě a jeho potřeby, na jeho správný rozvoj a na aktivity, které rádo vykonává. Tím, že výuka neprobíhá ve vyučovacích hodinách, jak je tomu na základní škole, ale během celého dne, mají učitelé v mateřských školách širokou škálu možností, jak s dětmi pracovat a jak v nich probudit ještě větší vášeň pro kreativitu a práci. Kladen je důraz také na kvalitu učitelů, kteří mají, spolu s rodiči, obrovský vliv na vývoj dítěte předškolního věku. Měli by děti vést ke kladnému vztahu ke knihám a čtení a vybírat aktivity tak, aby rozvíjely jejich pozornost. Vhodná jsou také cvičení na rozvoj hrubé a jemné motoriky. Mateřská škola je taky vhodné místo pro socializaci a kontakt s vrstevníky.

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část této práce je členěna do dvou obsáhlých kapitol. Pátá kapitola je věnována organizaci výzkumného šetření. Stanovili jsme si cíl zjistit, analyzovat a vyhodnotit, na jaké úrovni řečových dovedností jsou jednotliví žáci. Podrobně je popsáno pět žáků, se kterými po celou dobu spolupracujeme. Jedná se o kvalitativní výzkum. Vysvětleny jsou metody práce, které jsme využívali. Doslovně jsou přepsány rozhovory, které následně analyzujeme a hodnotíme. Po celou dobu práce jsme pracovali s knihou od Bednářové a Šmardové (2015), ze které jsme čerpali inspiraci na zjištění úrovně řečových dovedností. Pro přehlednost jsou veškeré úlohy rozděleny do jazykových rovin tak, jak mají být. V šesté kapitole jsou již rozhovory s žáky a naše hodnocení. Rovněž jsou posouzeny odpovědi zákonných zástupců žáků.

5 Organizace výzkumného šetření

Praktická část se zabývá úrovní řečových dovedností vybraných žáků prvního ročníku Základní školy v Bolaticích. Z důvodu dostupnosti byla zvolena pouze jedna škola, a to v místě bydliště autorky práce. Do výzkumu bylo zapojeno celkem pět dětí, z toho čtyři dívky a jeden chlapec. Výběr žáků jsme diskutovali s třídní učitelkou, která, i když zná žáky krátce, ví, kdo je nejvhodnější adept do výzkumu. Zákonní zástupci těchto žáků obdrželi dotazník¹, ve kterém odpovídali na otázky týkající se základních údajů o dítěti a souhlas s realizací rozhovorů s dítětem². Dotazník obsahoval otázky týkající se trávení volného času žáka, jak dlouho je na tabletu či telefonu a zda má v oblibě knihy či ne. Rodiče byli také informováni, že rozhovor bude nahráván, ale všechny údaje budou anonymní. Rozhovory probíhaly v prázdné třídě během vyučovací hodiny, bez rušivých vlivů. Rozhovor s jedním žákem trval přibližně dvacet minut. Rozhovory se uskutečňovaly až na konci výzkumného šetření, neboť jsme žáky chtěli nejdříve více poznat a pozorovat je nejen v průběhu vyučování, ale také během přestávky – pozorovali jsme jejich socializaci, aktivitu v hodinách, koncentraci a komunikativnost. Po rozhovorech s žáky probíhala také diskuze s třídní učitelkou těchto dětí, při které byl probrán následný postup. Třídní učitelka nám vyšla ve všem vstříc. Výzkumné šetření probíhalo zhruba 6 týdnů po zahájení školní docházky roku 2023, tudíž žáci ještě neuměli plynule číst. Úkoly byly proto voleny tak, aby žáci neměli problém s jejich plněním.

5.1 Vymezení cílů

Cílem této diplomové práce je **zjistit, analyzovat a vyhodnotit**, na jaké úrovni vybraných řečových dovedností jsou žáci prvního ročníku základní školy, na počátku školního roku 2023.

V kontextu byly stanoveny čtyři roviny, na které jsme se zaměřili:

- foneticko-fonologická,
- morfológicko-syntaktická,
- lexikálně-sémantická,
- pragmatická.

¹ Viz příloha č.2

² Viz příloha č.1

Pro určení vybraných řečových dovedností jsme pracovali s knihou „Diagnostika dítěte předškolního věku“ od autorek Bednářové a Šmardové (2015). Ke každé této rovině je uvedeno několik úkolů, abychom ověřili, na jaké úrovni žák v dané rovině je. Právě těmito úlohami jsme se inspirovali, použili jsme však jiné otázky či obrázky. V knize je také přiložen záznamový arch, který jsme však upravili pro naše potřeby. U každého testovaného úkolu je na výběr ze tří možností – nezvládá, zvládá s dopomocí, zvládá samostatně.

5.2 Výběr žáků

Do výzkumu bylo celkem vybráno pět dětí a dva náhradníci, a to z toho důvodu případné absence zvoleného dítěte. Jednalo se o prostý náhodný výběr (náhodný výběr jednotlivých prvků) (Chrásková, 2016, s. 17), kdy jsme náhodně ukázali na jméno v třídní knize a toho žáka si vybrali. Náš náhodný výběr jsme poté diskutovali s třídní učitelkou. Jednu námi vybranou žačku nám nedoporučovala. V tu dobu byla silně emočně nezralá a jednalo se o její návrat do mateřské školy. Výběr probíhal hned první den našeho šetření, a to z toho důvodu, abychom se mohli na žáky zaměřit, zapisovat si jejich chování a hledat odpovědi na naše předem připravené otázky:

Jak reaguje na neúspěch?

Jak tráví čas během přestávky?

Jaký má vztah se spolužáky?

Jak se chová ve vyučovacích hodinách?

Socializuje se?

Zvládá učivo?

5.3 Použité metody

Během dvoutýdenního šetření bylo použito několik metod zkoumání, které si níže podrobněji popíšeme.

5.3.1 Pozorování

Zelinková (2007, s. 28) vysvětlila pojem pozorování jako proces systematického sledování a zaznamenávání projevů dítěte s cílem rozhodnout o optimálním vedení dítěte.

Na začátku výzkumu jsme si připravili záznamový arch s otázkami (otázky viz výše) na které jsme hledali odpověď. Cílem bylo pozorovat naše vybrané žáky při vyučování, během

prestávek, jak se zapojují do kolektivu či jak se projevují po emoční stránce. Pozorováním je možné žáka lépe poznat, neboť se chová přirozeně a často o něm neví.

Jednalo se o dlouhodobé pozorování, neboť jsme jím strávili více než týden. Tím, že jsme pozorování prováděli sami a byli v kontaktu s žákem, můžeme říct, že to bylo vlastní pozorování (Chráska, 2016, s. 147).

5.3.2 Interview

Klíčovou metodou je rozhovor s žáky, kde bylo naším cílem zjistit, na jaké úrovni jsou jejich vybrané řečové dovednosti. Rozhovor jsme provedli téměř na konci našeho šetření, z důvodu navázání kontaktu s žáky. Žáci se před námi tudíž nestyděli a odpovídali podle svého nejlepšího uvážení. Volili jsme klidné prostředí, abychom nebyli nikým ani ničím vyrušeni. Nejlepší volbou pro nás byla třída, tedy prostředí, které žáci dobře znají. Tím byly eliminovány rušivé vlivy.

Jednalo se o strukturované interview, neboť jsme postupovali přesně dle osnovy. Pro všechny platily stejné podmínky, a to ty, že všichni žáci byli obeznámeni s tím, co budou dělat, úkol byl vždy vysvětlen a všichni plnili ty stejné úkoly (Chráska, 2016, s. 177).

5.3.3 Dotazník

Zákonný zástupce každého potenciálního respondenta dostal nejen formulář se souhlasem o provedení rozhovoru, ale také krátký dotazník, který měl za úkol zjistit nejen rodinnou anamnézu žáka, ale také to, jaký má žák vztah ke knížkám, ke čtení či jestli vlastní elektronická zařízení. Všechny tyto otázky nám pomohly poznat žáka líp, a také zjistit, jakým způsobem tráví volný čas. Jak již bylo zmíněno v teoretické části, čtení, povídání příběhů či pohádek má nesmírný vliv na pozdější rozvoj řeči. Důležité bylo upozornit rodiče, že vše bude probíhat v naprosté anonymitě a budou použita pouze křestní jména jejich dětí.

Dotazník čítal celkem 14 otázek a obsahoval jak otevřené (nestrukturované), tak uzavřené (strukturované) položky. Otevřené otázky sloužily k zjištění jména a přesného narození dítěte a doby, kterou dítě stráví u tabletu/počítače/telefonu. Většina položek byla dichotomická, to znamená, že na ni zákonní zástupci mohli odpovědět jen ano – ne. Pouze jedna otázka byla polytomická, dále členěná na výběrovou, tedy že rodič měl na výběr z více než dvou odpovědí (Chráska, 2016, s. 160). Dotazník byl krátký a stručný a obsahoval pouze ty otázky, které nám pomohly lépe poznat vybraného žáka.

5.3.4 Diskuze

Diskuze probíhala s třídní učitelkou žáků. Jednalo se o rozbor výsledků z rozhovoru se žáky. Učitelce jsme ukázali výsledky šetření, následně je spolu probírali a společně hledali řešení, jak žákům pomoci. Vše probíhalo po skončení vyučování, abychom ničím nenarušili chod výuky. Třídní učitelka nám vyšla ve všem vstříc a velmi tuto diskuzi ocenila, neboť jsme jí ukázali náš pohled na věc a pomohli jí lépe poznat žáky, byť se jednalo pouze o malou část třídy.

Jednalo se o nestrukturované interview (Chráska, 2016, s. 177), neboť jsme nekladli přesně stanovené otázky, ale konzultace měla přirozený průběh.

5.4 Popis úkolů

Jak již bylo zmíněno výše, inspirovali jsme autorkami Bednářovou a Šmardovou (2015), které ke každé jazykové rovině vypsaly několik desítek úkolů na jejich ověření. K našim účelům však bude stačit přibližně pět úloh ke každé jazykové rovině, z toho některé úlohy nemusí ani plnit. Jedná se o úkoly, které posoudíme sami na základě našeho uvážení, například velikost slovní zásoby, skloňování či využití minulého, přítomného a budoucího času. Podle toho, jak žáci plnili úkol, si do záznamového archu zapíšeme, zda ho zvládl, nezvládl či zvládl s dopomocí. Níže si vysvětlíme kritéria tohoto hodnocení. Veškeré obrázky, které byly použity, jsme si vytiskli a rozstříhli tak, aby byly dostatečně velké a kvalitní. Žáci s nimi tak mohli jednoduše manipulovat a řádně si je prohlédnout.

5.4.1 Lexikálně-sémantická rovina

Rovina se zabývá hlavně aktivní a pasivní slovní zásobou, která by na začátku školního roku měla být již rozšířená. Jde o rozvoj řeči a její pochopení. V průběhu těchto aktivit si také všímáme, zda žák nemá vadu řeči, zaměřujeme se také na skloňování a zda mluví gramaticky správně (Bednářová a Šmardová, 2015).

Žáci měli za úkol vyřešit šest úkolů, které nebyly seřazeny podle obtížnosti. Během první úlohy jsme žákům předložili před celkem deset obrázků, na kterých byla vždy jen jedna položka. Úkolem žáků bylo na daný obrázek ukázat a popsat, co na něm je.

Na realizaci druhého úkolu je nutno mít kostičky, na kterých se nachází jednoduché obrázky. Abychom snížili obtížnost úkolu, použili jsme pouze tři. Cílem je hodit kostičky a spontánně poskládat příběh tak, aby dával smysl a aby se v něm vyskytovala ta slova, která jsou vyobrazena právě na již zmíněných kostkách.

Třetí úkol s názvem *doplň protiklady s názorem* je o tom, že žák dostane dvojici obrázků, které znázorňují pravý opak toho druhého. Žák by měl obrázky popsat celou větou a správně doplnit protiklad.

Další úkol se týká identifikací společných znaků na obrázcích. Před žáka vyskládáme devět obrázků a jeho úkolem bude najít dvojici, která má něco společného.

Předposlední úkol nebyl pro žáky příliš složitý. Opět se jednalo o práci s obrázky, kterých bylo konkrétně šest. Úkolem bylo poznat a pojmenovat profese vyobrazené na listech.

Poslední úkol je podle našeho uvážení nejtěžší, protože žáci hledají na obrázku nesmysl. Jedná se o kresbu, která čítá plno jevů a mezi nimi jsou i věci, které nedávají smysl. Žáci proto musí dávat velký pozor a zapojit i svou kreativitu.

5.4.2 Morfologicko-syntaktická rovina

Jinými slovy gramatická rovina se zabývá zejména ohýbáním slov a rozlišováním slovních druhů. Žák by již v tomto věku měl používat všechny slovní druhy (Bednářová a Šmardová, 2015).

Pro kontrolu jednotného a množného čísla jsme opět použili obrázky jednoduchých předmětů, které tentokrát byly na dvou kartičkách – na první byl vyobrazen jeden předmět, na druhé kartičce dva předměty. Cílem bylo spočítat a správně říct, kolik předmětů se nachází na určitých kartičkách. Tím jsme zkontrolovali nejen rozlišení jednotného a množného čísla, ale také to, zda žák správně skloňuje.

Druhý úkol v této jazykové rovině spočíval v poznání správně vytvořené věty. Žákovi jsme přečetli větu a on musel poznat, zda je správně. Pokud byla věta špatně, musel říct její správné znění.

Pozorně posloucháme, zda žák správně skloňuje a používá správně minulý, přítomný a budoucí čas. Veškeré poznámky si zapíšeme do záznamového archu.

5.4.3 Pragmatická rovina

V této rovině jde zejména o využití řeči v praxi. Právě pomocí řeči by žáci měli dosáhnout cíle, oznámit někomu jistou informaci, zeptat se na něco nebo říct příběh, který se stal. Měli by znát pravidla konverzace – neskákat nikomu do řeči či správně gestikulovat rukama (Bednářová a Šmardová, 2015).

Pro naše účely se zaměříme především na to, zda dítě mluví nenuceně, řekne své jméno a jména své blízké rodiny a kamarádů. Dále pozorujeme udržení očního kontaktu a zda chce žák s námi konverzovat. Poslední zmíněné věci pozorujeme po celou dobu rozhovoru.

5.4.4 Foneticko-fonologická rovina

Jak již název napovídá, tato rovina se zabývá hláskami a jejich výslovností (Bednářová a Šmardová, 2015).

My se zaměříme především na sykavky, výslovnost a měkkou a tvrdou slabiku. Pro tuto rovinu nemáme speciální úkoly, pouze sledujeme a pozorně posloucháme celý rozhovor a analyzujeme jednotlivá slova.

Celý popis zadávání úkolů najdeme v kapitole níže. Podrobnější popis jazykových rovin, se kterými jsme pracovali, viz kapitola 2.5 Roviny řeči z hlediska pedagogické diagnostiky.

5.5 Hodnocení úkolů

Jak již bylo zmíněno, úroveň dosažených schopností můžeme určit na škále zvládá samostatně, zvládá s dopomocí a nezvládá. Veškeré informace ohledně hodnocení jsme čerpali od autorek Bednářové a Šmardové (2015, s. 3):

Zvládá samostatně – pokud žákovi vysvětlíme úkol, který má splnit a ten ho zvládne bez toho, aniž bychom ho přerušovali či doptávali se na doplňující otázky, můžeme ho takto ohodnotit.

Zvládá s dopomocí – žáka takto ohodnotíme, pokud mu je vysvětlen úkol a potřebuje i nadále další vysvětlení; žák sice úkol pochopí, ale neumí ho popsat; učitel je v tomto případě pro žáka oporou.

Nezvládá – žáka ohodnotíme slovem *nezvládá* v případě, že odmítá s námi spolupracovat, nebo také v případě, že i po opakovaném vysvětlování a nabízené pomoci stále žák neví, co dělat.

5.6 Zadání úkolů

Úkoly zadáváme srozumitelně tak, aby je žáci prvního ročníku pochopili. Žáky nejdříve seznámíme s tím, co je čeká a snažíme se zahnat jejich možnou nervozitu. Odpovídáme na případné otázky z jejich strany. Jednotlivý úkol podrobně popíšeme a předvedeme na názorném příkladu. Snažíme se vyvarovat jakýchkoliv rušivých elementů, které by ovlivnily výsledky šetření. Žákům jsme neřekli, že je náš rozhovor nahráván, abychom zbytečně nesměrovali jejich soustředěnost tam, kde nemá být. Věty, které jsou napsány kurzívou znamenají, co jsme během vysvětlování udělali či na co jsme ukázali. Naopak ty věty, které jsou napsány normálně znamenají slova, co jsme vyřkli.

Níže můžeme vidět doslovné zadání, jak žákům budeme vysvětlovat. V kapitole Vlastní šetření se tak budou nacházet pouze doslovné odpovědi jednotlivých žáků.

5.6.1 Lexikálně – sémantická rovina

Zadání 1. úkolu – popis obrázku

Položím před tebe šest obrázků a tvým úkolem bude ukázat na každý obrázek a říci mi, co na něm vidíš. Uvedu ti to na příkladu: Na obrázku vidím televizi (*položíme prst na obrázek s televizí*) a knihu (*položíme prst na obrázek s knihou*). Rozumíš zadání? Máš nějaký dotaz?

Zadání 2. úkolu – příběh dle obrázků

Před sebou vidíš tři kostky, na kterých jsou nakresleny obrázky. Nyní ti je popíšu. Na první kostce je autobus, obálka/dopis, hrnek s teplým nápojem – třeba káva/čaj, jídlo, šťastný obličej a tlapy – ty můžou znázorňovat jakékoliv zvíře, co má tlapy. Na druhé kostce je pusa/rty, květina, hodiny, nápoj/pití, autobus a velryba. Na poslední kostce je zmrzlina, banán, horkovzdušný balon – to je dopravní prostředek, který můžeme vidět na obloze, vypadá jak velký nafukovací balon, kočka, tužka/pastelka a telefon. Tvým úkolem bude hodit kostkami a vytvořit větu tak, aby se v ní vyskytovala všechna slova. Ukážu ti to na příkladu (*hodíme kostkami a objeví se tam autobus, květina a horkovzdušný balon*): „Odpoledne jsem jela autobusem do města, koupila jsem si květinu a když jsem se podívala na oblohu, letěl tam horkovzdušný balon.“ (*během sestavování věty jsme ukazovali na jednotlivé kostky s daným obrázkem*).

Zadání 3. úkolu – opačný význam

Nyní ti dám několik kartiček, kde jsou vedle sebe obrázky s opačným významem. Tvým úkolem bude podle obrázků poznat, co to je a vhodně doplnit protiklady. Protiklad je slovo opačné. Uvedu ti to na příkladu. Křeček je malý, ale žirafa je velká. Sníh je bílý, ale uhlí je černé. Rozumíš zadání? Máš nějaký dotaz? Víš, co je to protiklad?

Zadání 4. úkolu – společný význam

Na papíru před sebou vidíš devět obrázků, minimálně dva obrázky mají něco společného. Zkus najít alespoň tři (*zvedneme tři prsty*) dvojice. Každý obrázek můžeš použít více než jednou. Uvedu ti příklad. Včela a pták mají křídla. Rozumíš zadání? Máš nějaký dotaz?

Zadání 5. úkolu – poznat povolání podle oblečení

Lidé na obrázcích před tebou jsou oblečeni do svého pracovního oděvu. Ukaž prstem na obrázek a řekni, jaké povolání vykonávají. Ukážu ti to na příkladu. Tenhle člověk je veterinář (*ukážu na obrázek člověka, který je veterinář*) a tenhle člověk je pošťák (*ukážu na člověka, který je pošťák*). Rozumíš zadání? Máš nějaký dotaz?

Zadání 6. úkolu – nesmysl na obrázku

Na obrázku vidíš starého pána, pravděpodobně dědečka, jak sbírá se svým vnukem ovoce ze stromu. Na obrázku jsou předměty, které by tady neměly být. Dokážeš je najít, ukázat a říct mi je? Ukážu ti jeden příklad. Hruška nemůže růst na stromě, kde zároveň rostou jablka (*ukážu na hrušku*). Rozumíš zadání? Máš nějaký dotaz?

5.6.2 Morfologicko – syntaktická rovina

Zadání 7. úkolu – jednotné a množné číslo

Položím před tebe tři stejné obrázky, na každém obrázku je vždy jedna stejná věc. Jeden obrázek položím vlevo a zbylé dva vedle sebe vpravo. Budeš mít za úkol vždy ukázat na jeden obrázek vlevo, říct jeho počet a věc, která na něm je, a to stejné uděláš i se zbylými dvěma obrázky. Ukáži ti to na příkladu. (*Rozložíme 3 kartičky s obrázkem misky, jednu kartu dáme vlevo, ostatní dvě vpravo*) Jedna miska (*ukážeme na kartu vlevo*), dvě misky (*ukážeme na karty vpravo*). Rozumíš zadání? Máš nějaký dotaz?

Zadání 8. úkolu – nesprávně vytvořená věta

Řeknu ti teď několik vět, tvým úkolem bude pozorně poslouchat a rozpoznat, jestli je ta věta správně. Ukážu ti to na příkladu. Maminka měla dvě tužky. To je správně. Anička měla jogurt a lžička. To je špatně, správně by mělo být Anička měla jogurt a lžičku. Rozumíš zadání? Máš nějaký dotaz? Příklady otázek:

Maminka šla s Aničkou nakoupit. (*Správně*)

Děda našel v lese dva hříby. (*Správně*)

František maloval s fialovou tužka. (*Špatně. František maloval s fialovou tužkou.*)

Mám deset prst. (*Špatně. Mám deset prstů*)

Osel má dlouhý ocas. (*Správně*)

Koza snědla hrst tráva. (*Špatně. Koza snědla hrst trávy.*)

5.6.3 Pragmatická rovina

Zadání 9. úkolu – vyjmenuje své kamarády

Máš ve třídě nějaké kamarády? Řekneš mi prosím jejich jména?

Zadání 10. úkolu – řekne jména svých rodičů

Jak se jmenují tví rodiče? Žije s vámi v domě ještě někdo jiný?

6 Vlastní šetření

V následujících podkapitolách jsou uvedeny odpovědi žáků na námi vytvořené úkoly. Pro autentičnost jsme přepsali doslovnou konverzaci, abychom se mohli zaměřit na skloňování, tvrdé a měkké slabiky či slovní zásobu. Každou úlohu jsme zařadili do příslušné jazykové roviny a jejich odpovědi jsme hodnotili pojmy zvládl, nezvládl či zvládl s dopomocí. Za závěrečnou úlohou dané jazykové roviny se vyskytuje tabulka, která jasně a stručně ukazuje, jak daný žák jednotlivé úkol zvládl (označeno písmenem X). Za tabulkou je shrnutí chování žáka během plnění úkolů a posléze zhodnocení úkolů. V závěru kapitoly je u každého žáka uvedeno celkové shrnutí zjištěné úrovně dovedností včetně přístupu a chování žáka během rozhovoru. Shrnutí obsahuje i závěr hodnocení foneticko-fonologické roviny. Na základě výsledků jsou navržena i doporučení pro zlepšení stavu.

Tučně je vyznačen název úlohy, kterou plnili, kurzívou pak žákova odpověď. Tečky mezi slovy znamenají dlouhou pauzu mezi slovy. Pokud se v rozhovoru objevuje písmeno „T“ (tázatel), znamená to, že jsme žáka museli opravit či navést ho ke správné odpovědi. Veškeré obrázky vyskytující se v praktické části se nacházejí v příloze³. Obrázky jsou přiřazeny do patřičné roviny a jsou také náležitě popsány.

6.1 Julie

Julie se narodila v listopadu roku 2016, tudíž do školy nastoupila o rok později. Jedná se spíše o tichou dívku, v hodinách se hlásí, ničím nějak nenarušuje chod vyučování. I díky tomu, že jí v době šetření bylo téměř sedm let, je vysoká a sedí vzadu. Veškeré číslice a písmena chce mít krásně napsány a když se jí nedaří, začne panikařit, občas pláče nebo se vzteká nad svým neúspěchem. Je velmi ukvapená, chce mít hned všechno splněno. Z třídní učitelky má velký respekt a má strach, že dostane vyhubováno, i přesto, že je nekonfliktní. V průběhu krátké přestávky si občas povídá se svou spolusedicí, ale nutno dodat, že chce být i často sama. Během 20minutové přestávky, kdy žáci za pěkného počasí chodí ven, sedí ve třídě a využívá toho, že tam jsme my. Během dvoutýdenního šetření jsme nezaznamenali jakoukoliv socializaci, vyjma její spolusedicí. Svůj volný čas ve škole trávil buď malováním obrázků nebo prohlížením knížek, které jsou k dispozici v třídní knihovničce.

³ Příloha č. 3

6.1.1 Lexikálně – sémantická rovina

Úkol č. 1 – Popis obrázku

Na prvním obrázku vlevo vidím koníka, uprostřed v horní řadě vidím lišku, vpravo na obrázku vidím stoleček...vlevo dole vidím sovičku, uprostřed dole vidím čápa...dole...dole vidím na kraji vidím míč.

Úkol č. 2 – příběh dle obrázků: zmrzlina, šťastný obličej, velryba

Bylo úterý a odpoledne jsem si dala zmrzlinku, pak jsem se dívala na televizi, kde byla velryba.

T – Ještě jedno jsi vynechala (ukazují na šťastný obličej).

Byla jsem šťastná, protože jsem byla na zmrzlince.

Úkol č. 3 - protiklady

Oheň je horký, ale kostka ledu je studená. Činky jsou těžké, pírkó je lehké. Šnek je pomalý, tygr je rychlý. Miminko je malé, babička je velká.

Úkol č. 4 – společné znaky

...Nevím, jak to mám udělat.

T - Zkus se podívat na to, co je studené.

Sluníčko hřeje a led taje a zmrzlina taje. Domeček může stát na zemi a nějaký panelák taky nebo co to je. Zmrzlinový pohár se může jíst...zmrzlinový pohár je studený, kostka ledu a sněhulák.

Úkol č. 5 – poznat povolání podle oblečení

Tenhle člověk je polisty...policista. Tahle...tenhle člověk je uklízečka. Tenhle člověk je malíř. Tenhle člověk je číšnice. Tenhle člověk je prodavačka. Tenhle člověk je doktor.

Úkol č. 6 – nesmysl na obrázku

Tenhle, tenhle, tenhle a tenhle.

T - Zkusíš to prosím popsat celou větou a zároveň ukazovat prstem na obrázek?

Špatně je, že skřítek leze na strom po boku. Špatně je, že ryba je na stromě. Špatně je, že v létě tam je sněhulák. Špatně je, že ve stromě je okno.

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Popis obrázku	X		
Příběh dle obrázků		X	
Protiklady	X		
Společné znaky		X	
Název profese	X		
Nesmysl na obrázku		X	
Slovní zásoba			X

Tab. č.1 - Lexikálně – sémantická rovina

Zhodnocení

Julie z šesti úkolů splnila správně pouze tři, u dalších třech úkolů jsme jí museli pomoci, proto jsme ji taky ohodnotili jako zvládla s dopomocí. V prvním úkolu oceňujeme zejména přesnost odpovědí. Problémy měla u druhé, čtvrté a šesté otázky. U druhé otázky zapomněla pouze na jeden pojem, u čtvrté a šesté si nevěděla rady, jak postupovat. Nebála si říct o pomoc. Šestá otázka byla však pouze o nepozornosti z její strany, neboť v zadání jasně znělo, že má ukázat a popsat, jaký nesmysl se na obrázku vyskytuje. Sedmá hodnotící položka se týká slovní zásoby, kterou jsme ohodnotili jako nezvládla. Během celého rozhovoru opakovala slova či používala nespisovné tvary slov.

6.1.2 Morfologicko – syntaktická rovina

Úkol č. 7 – jednotné a množné číslo

Jedna bunda, dvě bundy. Jedna liška, dvě lišky. Jedna vařecha, dvě vařechy. Jedno tričko, dvě....trička. Jeden hrníček, dva hrníčky.

Úkol č. 8 – pozná nesprávně položenou větu

T - Maminka šla s Aničkou nakoupit.

To je správně.

T - Děda našel v lese dva hříby.

Správně.

T - František maloval s fialovou tužka.

...Špatně, s fialovou tužkou.

T - Mám deset prst.

Prstů.

T - Osel má dlouhý ocas.

To je taky dobře.

T - Koza snědla hrst tráva.

No tak to je špatně, je to koza snědla hrst trávy.

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Jednotné a množné číslo	X		
Pozná nesprávně vytvořenou větu	X		
Minulý, přítomný, budoucí čas	X		
Skloňování	X		

Tab. č.2 - Morfologicko – syntaktická rovina

Zhodnocení

Úkoly, které musela Julie plnit, zvládla samostatně a správně, nic jsme jí nemuseli vysvětlovat. Po dobu celého rozhovoru jsme sledovali, zda správně skloňuje a používá minulý, přítomný a budoucí čas. Ani s tímto neměla Julie problém, skloňovala vždy správně a uměla náležitě použít časy. Z toho důvodu jsme ji ohodnotili pojmem zvládla.

6.1.3 Pragmatická rovina

Úkol č. 9 – vyjmenuje své kamarády

Ve třídě mám hodně kamarádů. Třeba Amálka, Emma, Verunka, Terka, Beátka.

Úkol č. 10 – řekne jména svých rodičů

Maminka je jmenuje Andrea, tatínek Karel, nemám žádného brácha ani ségru. Ještě s námi bydlí babička Naďa, děda Rudla umřel na rakovinu, jak se začalo na Ukrajině válčit.

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Jména rodičů	X		
Jména kamarádů	X		
Oční kontakt			X
Spontánní otázky			X
Pokus o konverzaci		X	

Tab. č.3 - Pragmatická rovina

Zhodnocení

Julie se ve třídě moc nesocializuje a přestávky tráví sama. Přesto vyjmenovala celkem pět kamarádek a zároveň řekla, že ve třídě má hodně kamarádů. Na otázku, zda by vyjmenovala jména svých rodičů, nám řekla i jména své širší rodiny. V posledních dvou otázkách se Julie lehce pokoušela o konverzaci, a to možná z toho důvodu, že jí téma bylo velmi blízké. Po celou dobu rozhovoru neudržovala oční kontakt.

6.1.4 Foneticko – fonologická rovina

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Výslovnost			X
Sykavky	X		
Měkká/tvrdá slabika	X		

Tab. č.4 - Foneticko – fonologická metoda

Zhodnocení

Během celé konverzace jsme si všimli výslovnosti, sykavek a zda správně vyslovuje měkké a tvrdé slabiky. U výslovnosti jsme ji ohodnotili pojmem nezvládla, protože špatně vyslovuje písmeno ř a r. Naopak sykavky a měkké/tvrde slabiky vyslovuje bez jakéhokoliv problému.

6.1.5 Celkové shrnutí zjištěné úrovně

Během plnění úkolů byla Julie zpočátku nervózní, poté se však uklidnila. Má problémy s výslovností písmene ř. Během konzultace s třídní učitelkou jsme se shodli na tom, že Julie sociální kontakt nevyhledává a je příliš ze všeho nervózní. Situaci se špatnou výslovností písmene ř zatím řešit nebude, neboť je dost možné, že tento problém časem vymizí. Věří, že tento problém vyřeší hlavně komunikace a trénink. Je v kontaktu s matkou, se kterou její řečovou indispozici řeší, a ta potvrdila, že denně spolu trénují. Třídní učitelka potvrdila, že Julie ušla od začátku školního roku kus cesty a opravdu svou výslovnost velmi zlepšila.

Co se týče dotazníku, kteří vyplnili zákonní zástupci, vlastní Julie svou knihovničku a projevuje zájem o čtení pohádek. Uvedli také, že si čtou každý den a nevlastní žádná elektronická zařízení. Julie je jedináček, proto lze předpokládat, že rodiče jí věnují plnou pozornost. Pochází z úplné rodiny a mateřskou školu navštěvovala v místě bydliště od čtyř let. Pro zlepšení výslovnosti písmene ř doporučujeme pokračovat v každodenním čtení a také se zaměřit na povídání, aby problém brzy vymizel.

6.2 Amálie

Amálie měla v době šetření v roce 2023 sedm let a dva měsíce. Dle našeho uvážení se jednalo o premiantku třídy, i díky tomu nám ji třídní učitelka schválila jako subjekt do našeho výzkumu. Během vyučování se aktivně hlásila, byla velmi pečlivá a svou odpověď uměla vždy zdůvodnit. Nevyrušovala a vždy dělala to, co měla. V průběhu našeho působení ve škole jsme u její osoby nezaznamenali neúspěch. Přestávky trávil většinou v kolektivu, ať už

hraním her nebo společným prohlížením knížek. Byla velmi kamarádká a starostlivá. Domníváme se, že u spolužáků byla velmi oblíbená. Po emoční stránce byla stabilní. Amálie vyrostla v úplné rodině, nemá staršího sourozence a mateřskou školu navštěvuje od tří let.

6.2.1 Lexikálně – sémantická rovina

Úkol č. 1 – Popis obrázku

Vidím tady sovičku, konička, stoleček, lištičku, čápa a míček.

Úkol č. 2 – Příběh dle obrázků: budík, zmrzlina, obálka/dopis

Zazvonil mi budíček, vstala jsem ráno, posnídala jsem, všechno bylo v pořádku, potom jsem šla odpoledne na zmrzlinku, potom mi kamarádka poslala dopis a já se rozhodla ji poslat přáníčko její obálkou.

Úkol č. 3 – opačný význam

Oheň je horký, led je studený. Činka je těžká, peříčko je lehoučké. Ale hele, když to peříčko namočíš, tak je vážně trošku těžší. Miminko je menší než babička. Nebo spíš mladší, takže babička bude starší. A to o hodně. Šneček je menší než šelma prostě. Já se v těch šelmiček...šelmičkách moc nevyznám. Hele a ještě s těmi puntíky.

Úkol č. 4 – společné znaky

Sněhulák bude stejně studený jako led. A tedka třeba....třeba ptáček umí létat jako včelička. Já mám radši papoušky, já přímo miluju, jak jsou ti papoušci barevní. Třeba...domeček může mít v sobě nějakou...domeček má na sobě střechu a panelák má taky na sobě střechu. Hele zbylo nám letadlo, ale ptáček neumí tak suprově létat jako letadlo, takže to je něco jiného.

Úkol č. 5 – oblečení podle povolání

Třeba ten poli...strážník, pracuje v policejním domě, nejspíš v policejní stanici.

T - Takže je to policista.

A tady máme nějakou paní kuchařku nebo pekařku, takže bude pracovat v pekárně. Tady máme pana malíře, tak bude pracovat někde v malířství. Já moc ráda maluju, já bych až vyrostu, tak budu malířka. Tady je paní uklízečka, ta bude uklízet, třeba jako naše paní uklízečka ve škole. Tohle je pan prodavač, tak bude pracovat někde v obchodě. Tohle je pan lékař, tak bude pracovat v nemocnici.

Úkol č. 6 – nesmysl na obrázku

Já bych popsala, že tady nepatří sněhulák. A hruška mezi jablíčka. A nepatří na stromeček domeček, teda okénko. A nepatří na stromeček rybička. A trpaslík, ten by mohl, to je skřítek přírody, kdo se stará o kytičky v lese?

Druh úkolu	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Popis obrázků	X		
Příběh dle obrázků	X		
Protiklady	X		
Společné znaky	X		
Profese		X	
Nesmysl na obrázku	X		
Slovní zásoba	X		

Tab. č.5 - Lexikálně – sémantická rovina

Zhodnocení

Složitější úkoly, například tvořit věty podle obrázků nebo najít společné znaky, zvládla Amálie bez jakýchkoliv problémů. Pouze jednou jsme ji museli ohodnotit pojmem zvládla s dopomocí, protože nepochopila zadání úkolu. Na jejích odpovědích je patrná rozvinutá slovní zásoba. Veškeré úkoly komentovala v rozvinutých větách a neopakovala slova. Jediná výtka Amálie je ta, že často používá zdobněliny, ale to nepovažujeme za veliký problém vzhledem k jejímu věku.

6.2.2 Morfologicko – syntaktická rovina

Úkol č. 7 – jednotné a množné číslo

Jedno tričko, dvě trička. Jedno vařečka, dvě vařečky. Jedna kočička, dvě kočičky. Jedna bundička, dvě bundičky. Jeden hrníček, dva hrníčky.

Úkol č. 8 – pozná nesprávně vytvořenou větu

T – Maminka šla s Aničkou nakoupit.

Dobře.

T – Děda našel v lese dva hříby.

Dobře.

T – František maloval s fialovou tužka.

Nee, to je přece František maloval s fialovou tužkou.

T – Mám deset prst.

Tady je taky chyba, bude to: Mám deset prstů.

T – Osel má dlouhý ocas.

Dobře.

T – Koza snědla hrst tráva.

Tady je taky chyba, kozička snědla hrst trávy.

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Jednotné a množné číslo	X		
Pozná nesprávně vytvořenou větu	X		
Mínulý, přítomný, budoucí čas	X		
Skloňování	X		

Tab. č.6 - Morfologicko – syntaktická rovina

Zhodnocení

Amálie neměla při plnění těchto úkolů žádný problém a odpovídala sebevědomě. Po dobu celého rozhovoru správně skloňovala a neměla problém ani s použitím minulého, přítomného a budoucího času.

6.2.3 Pragmatická rovina

Úkol č. 9 – vyjmenuje své kamarády

Mám tady Terezku a ještě Andulku.... A mám tu i Julinku.

Úkol č. 10 – řekne jména svých rodičů

Bratříček chodí do školky, jmenuje se František, maminka se jmenuje Tereza a tatínek Kamil. Jako náš pan školník, ten se taky jmenuje Kamil.

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Jména rodičů	X		
Jména kamarádů	X		
Oční kontakt	X		
Spontánní otázky			X
Pokus o konverzaci	X		

Tab. č.7 - Pragmatická rovina

Zhodnocení

U otázky č. 9 si dala věci do souvislostí a řekla, že její otec se jmenuje stejně jako školník, který ve škole pracuje. Nutno zmínit, že se školníkem se neznají. Pouze jednou jsme ji ohodnotili jako nezvládla, protože neměla žádné spontánní otázky.

6.2.4 Foneticko – fonologická rovina

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Výslovnost	X		
Sykavky	X		
Měkká/tvrdá slabika	X		

Tab. č.8 – Foneticko – fonologická rovina

Zhodnocení

S výslovností, sykavkami ani měkkými a tvrdými slabikami neměla Amálie problém, během rozhovoru jsme si nevšimli žádných vad řeči.

6.2.5 Celkové shrnutí zjištěné úrovně

Během rozhovoru odpovídala Amálie vždy sebevědomě a nebyla nervózní. Můžeme si povšimnout, že každému úkolu měla co říct a pokoušela se o konverzaci. Její slovní zásoba převyšuje slovní zásobu ostatních a nezaznamenali jsme vadu řeči. Po celou dobu s námi udržovala oční kontakt, se sykavkami, tvrdými a měkkými slabikami nemá problém. Ve větách často používá zdobněliny a tyká. Nepovažujeme to ale jako velký problém, který bychom měli řešit. Amálie je pro školní docházku vyzrálá a ze strany třídní učitelky není potřeb individuální přístup. I během vyučování aktivně pracuje a komunikuje s třídní učitelkou a má velký všeobecný přehled.

V dotazníku nám zákonní zástupci sdělili, že Amálie netráví na tabletu či telefonu ani jednu hodinu denně a nikdy nevlastnila elektronická zařízení. Čtou si každý den a Amálie vyžaduje, aby si spolu četli. Vlastní také svou knihovničku. Amálie je zdárný příklad toho, že když dítě netráví svůj volný čas na tabletu či telefonu, ale naopak se jí matka či otec věnuje, má větší slovní zásobu, více se koncentruje a zajímá se o věci, které nezná.

6.3 Michael

Michael měl v době šetření v roce 2023 sedm let. Je kamarádský a během přestávek velmi hravý. Rád vymýšlí hry, které by si mohl zahrát. V průběhu vyučování se příliš nesnaží, nesoustředí se. Veškeré úkoly má velmi rychle splněny, protože si myslí, že poté nebude muset nic dělat. Michael má také problémy s řečí, špatně vyslovuje některé souhlásky a jde mu hodně těžko rozumět. Z tohoto důvodu navštěvuje školní kroužek Povídalek, které je veden učitelkou zabývající se logopedií. Většinou bývá úspěšný a pokud se mu něco nepovede, nic si z toho nedělá a chybu si opraví. Ve třídě měl také fyzický i slovní konflikt se

svým spolužákem, ale nutno dodat, že tento střet nebyl z jeho strany úmyslný. V současné době si Michalova rodina nepřeje, aby se s dotyčným spolužákem kamarádlil. Mateřskou školu navštěvoval od tří let, pochází z úplné rodiny a je jedináček.

6.3.1 Lexikálně – sémantická rovina

Úkol č. 1 – popis obrázků

Já tu vidím koně. Já tam vidím sovu, stůl tam vidím...čápa. Vidím tam basketbalový míč a ještě vidím tam lišku. To je jednoduché.

Úkol č. 2 – Příběh dle obrázků: hodiny, zmrzlina, jídlo

...Ráno jsem...Ráno jsem...Ráno jsem šel na zmrzku a potom po obědě taky.

Úkol č. 3 – opačný význam

Oheň je horký, ale kostka ledu je studená. Činka...Činka s pežím...

T - Jaká je ta činka?

Těžká. Činka je těžká a peží je lehké...Miminko je malé a babička je velká. Slimák je pomalý...teda šnek a nějaká kočka je rychlejší. To vůbec není složité.

Úkol č. 4 – společné znaky

Domeček a panelák.

T - A co mají společného?

Že domek je...že domek je to...malej.

T - V domečku i paneláku můžeme bydlet, že jo?

Jo.

T - Najdeš u dalších obrázků nějaký společný znak?

Letadlo a vosy. Letadlo lítá a vosy taky lítá. Pták lítá...a vosy lítá. Sluníčko a sněhulák.

T - Zkus se podívat na to, co je studené.

Zmrzlina a sněhulák. A led je studený.

Úkol č. 5 – oblečení podle povolání

Lékař...tady ta paní může...dělá...dělá...to...

T - V obchodě pracuje, že?

Jo, paní prodavačka. Pan malíř...paní uklízečka, pan policajt a paní kuchařka. To je lehké.

Úkol č. 6 – nesmysl na obrázku

Tžeba skžitek, tak tžeba sněhulák, pes.

T - Pes tam nemůže být?

Tak kočka.

T - Ta tam může taky být.

Jo? Tak paleta, nebo co to je.

T - Podívej se tady na ten strom, najdeš tam něco, co tam nemůže být?

Lyba tam nemůže být.

Druh úkolu	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Popis obrázků	X		
Kostky	X		
Protiklady		X	
Společné znaky		X	
Profese		X	
Nesmysl na obrázku			X
Slovní zásoba			X

Tab. č.9 - Lexikálně – sémantická rovina

Zhodnocení

První dva úkoly Michael zvládl bez problému, nicméně právě u druhého cvičení měl rozvinout svou kreativitu, což se mu moc nepovedlo. Má malou slovní zásobu, ale do vět zakomponoval všechna slova, která měl. Po vysvětlení třetího úkolu nám řekl, že je úkol velmi jednoduchý, nicméně s ním měl problém. Proto jsme ho ohodnotili jako zvládl s dopomocí. Čtvrtý úkol jsme ohodnotili stejně, Michael si byl jistý, že to zvládne, ale opět nepochopil zadání. Myslíme si, že problém u pátého a šestého úkolu byl hlavně z nedostatku slovní zásoby, Michael neuměl správně pojmenovat věci ani pojmy a nenacházel ta správná slova. Proto i u slovní zásoby jsme ho ohodnotili negativně.

6.3.2 Morfologicko – syntaktická rovina

Úkol č. 7 – jednotné a množné číslo

Jednu bundu.

T - Jedna bunda

A dvě bundy. Jedna važeča, dvě važechy. Tričko jedno a dvě trička. Jedno koťátko a dvě koťátka. Jeden hrnek a dva hrnky.

Úkol č. 8 – pozná nesprávně položenou větu

T - Maminka šla s Aničkou nakoupit.

To je dobře.

T - Děda našel v lese dva hříby.

Taky dobře.

T - František maloval s fialovou tužka.

Taky dobře.

T - Mám deset prst.

Tady to není dobře, mám deset prstů.

T - Osel má dlouhý ocas.

Dobře.

T - Koza snědla hrst tráva.

Dobře.

T - Jsi si jistý? Koza snědla hrst tráva.

Aha, koza snědla hrst trávy.

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Jednotné a množné číslo		X	
Pozná nesprávně vytvořenou větu		X	
Minulý, přítomný, budoucí čas	X		
Skloňování	X		

Tab. č.10 - Morfologicko – syntaktická rovina

Zhodnocení

Co se týče prvního a druhého úkolu, museli jsme Michaela lehce navést, aby dosáhl správného výsledku. Domníváme se, že se jednalo o chyby hlavně z nepozornosti. Poté pokračoval bez problému. Minulý, přítomný a budoucí čas ovládá správně a vhodně, stejně tak skloňování. Tudíž jsme ho ohodnotili jako zvládl.

6.3.3 Pragmatická rovina

Úkol č. 9 – řekne jména svých rodičů

Můj tatka je Jirka a mamka Šárka.

Úkol č. 10 – řekne jména svých kamarádů

Znám všechny jména. Tomáš, Tadeáš, Štěpán a pak ještě ... a ještě ... s Honzíkem a Sebikem

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Jména rodičů	X		
Jména kamarádů	X		
Oční kontakt	X		
Spontánní otázky			X
Pokus o konverzaci			X

Tab. č.11 - Pragmatická rovina

Zhodnocení

U jmen rodičů nám Michael prozradil i jejich příjmení, ale z důvodu zachování anonymity jsme je nezveřejnili. Během celého rozhovoru se spontánně neptal a nepokoušel se o konverzaci. Spíše nám často skákal do řeči a snažil se uhodnout, co za aktivitu bude dělat.

6.3.4 Foneticko – fonologická rovina

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Výslovnost			X
Sykavky			X
Měkká/tvrdá slabika	X		

Tab. č.12 - Foneticko – fonologická rovina

Zhodnocení

Nejen s výslovností, ale i se sykavkami má Michael velký problém. Během rozhovoru jsme se museli velmi soustředit, abychom mu rozuměli. Naopak s měkkými a tvrdými slabikami problém nemá. Neumí vyslovit písmenko *r*, *ř* a „šlape si na jazyk.“

6.3.5 Celkové shrnutí zjištěné úrovně

V průběhu plnění úkolů Michael nebyl nervózní, ale vůbec nesoustředil. Michael neumí říct písmeno *ř*, občas *r* a *l* a má problém se sykavkami. V průběhu vysvětlování úkolů neustále skákal do řeči, možná proto udělal tolik chyb. Udržoval oční kontakt. Má nepříliš rozvinutou slovní zásobu, nevolí správná slova (viz například úkol č. 2). Pro zlepšení výslovnosti navrhuje, matce, aby Michael navštěvoval školní kroužek Povídalek, který má pomoci nejen s rozvíjením slovní zásoby, ale také s vadami řeči.

Matka dítěte uvedla, že Michael vlastní tablet, na kterém denně tráví dvě hodiny a rád hraje počítačové hry. Párkrát za týden mu přečtou pohádku, ale svou vlastní knihovničku nemá. Na pohádku se spíše dívá v televizi nebo na tabletu. Máme za to, že jeho řečové problémy plynou hlavně z nedostatku aktivního povídání a čtení. I kvůli tomu, že denně stráví

dvě hodiny hraním her a sledováním různých videí, má Michael podstatně nižší úroveň slovní zásoby.

6.4 Inna

Třetím a nejmladším subjektem je Inna, která v srpnu roku 2023 oslavila šesté narozeniny. Inna během šetření onemocněla a nebyla dva dny přítomna, ale i tak jsme mohli sledovat, že je šikovná a snaživá žákyně. Je také velmi komunikativní a ráda se socializuje, přestávky tráví povídáním si s kamarády či hraním her ve skupinách. Nutno dodat, že komunikuje opravdu se všemi. I když je Inna snaživá, učení jí moc nejde. Plete si písmena a neumí je napsat. V hodinách se proto nehlásí a nekomunikuje s třídní učitelkou, protože většinou nemá co říct. Z chyby se většinou poučila, nebyla kvůli tomu plačtivá či smutná, ba naopak. Má staršího sourozence, který navštěvuje stejnou školu jako ona a pochází z rozvedené rodiny – víkendy tráví s otcem, kdežto přes týden je s matkou. Často pobývá u prarodičů. Domníváme se, že na její studijní výsledky ve škole má vliv střídavá péče. Několikrát se stalo, že do školy nebyla připravená, neboť věci zapomněla u jednoho z rodičů doma.

6.4.1 Lexikálně – sémantická rovina

Úkol č. 1 – popis obrázků

Sova, stůl, koník, liška, čáp, míč.

Úkol č. 2 – Příběh dle obrázků: horkovzdušný balon, velryba, dopis/obálka

Jak bylo ráno, tak jsem vstala, tak jsem šla na balon...A jak jsem někde přišla na dovolenou, tak jsem si šla zaplavat a potkala jsem verelybu. A jak jsem byla doma, tak mi přišla obálka.

Úkol č. 3 – opačný význam

Oheň je horký, kostka ledu je ... ona se roztaje.

T - To ano, ale tvoříme opačná slova. Oheň je horký, kostka ledu je studená.

Jedno je těžký, to druhé je lehký.

Jedno je malý, jedna je velká.

T - Věděla bys, co na těch obrázcích je?

Ne. Jeden je pomalý a jeden je rychlý.

T - Poznáš, co je to na obrázku?

Ne.

Úkol č. 4 – společné znaky

Letadlo a vosa můžou létat... a sněhulák a zmrzlina jsou studené...

T - Věděla bys něco dalšího? Koukni na ty domy.

Ne.

Úkol č. 5 – oblečení podle povolání

Tady ta paní... že vaří. Je kuchařka. Malíř, uklízeč...

T - Tady paní stojí za kasou, kdo to bude?

Doktorka... ne, pokladnička. A tady je pan policajt.

Úkol č. 6 – nesmysl na obrázku

Nepatří tam sněhulák, nepatří tam ryba. Co je tohle za zvířátko?

T - To je kočka.

Nemůže lézt na stromě trpaslík.

Druh úkolu	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Popis obrázků	X		
Příběh dle obrázků	X		
Protiklady			X
Společné znaky		X	
Profese		X	
Nesmysl na obrázku	X		
Slovní zásoba			X

Tab. č.13 - Lexikálně – sémantická rovina

Zhodnocení

První dva úkoly Inna zvládla bez problému, jednoduše popsala obrázky a do vět zakomponovala všechna slova na kostkách. U třetího úkolu už však nechtěla spolupracovat a odmítala nabízenou pomoc. Následující úkol Inna nesplnila na 100 procent. Cílem bylo najít alespoň tři dvojice, Inna našla dvě a další nechtěla najít. Pátý úkol byl opět ohodnocen jako zvládla s dopomocí, protože jsme museli lehce Inně poradit. Poslední úkol týkající se hledání nesmyslů na obrázku však ale zvládla sama a správně a během vyhledávání se nebála zeptat, co je to za zvíře. Nicméně i tak ji, co se týče slovní zásoby, hodnotíme jako nezvládla, protože nezná základní věci na obrázcích, často opakuje slova a netvoří věty.

6.4.2 Morfologicko – syntaktická rovina

Úkol č. 7 – jednotné a množné číslo

Jedna vařečka, dvě vařečky. Jeden hrneček, dva hrnečky, jedna bunda, dvě bundy. Jedno koťátko, dvě koťátka. Jedno tričko, dvě trička.

Úkol č. 8 – pozná nesprávně vytvořenou větu

T - Maminka šla s Aničkou nakoupit.

Správně.

T - Děda našel v lese dva hříby.

Správně.

T - František maloval s fialovou tužka.

Špatně, s fialovou tužkou.

T - Mám deset prst.

Špatně, deset prstů.

T - Osel má dlouhý ocas.

Správně.

T - Koza snědla hrst tráva.

Špatně, hrst trávy.

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Jednotné a množné číslo	X		
Pozná nesprávně vytvořenou větu	X		
Mínulý, přítomný, budoucí čas	X		
Skloňování	X		

Tab. č.14 - Morfologicko – syntaktická rovina

Zhodnocení

Všechny úkoly, které měla v této jazykové rovině plnit, měla Inna správně. Během rozhovoru korektně skloňovala a uměla použít všechny časy.

6.4.3 Pragmatická rovina

Úkol č. 9 – vyjmenuje své kamarády

Klárka, a ta druhá Klárka. A potom Tadeáš, Emička.

Úkol č. 10 – řekne jména svých rodičů

Brácha se jmenuje David, mám ještě jednoho a jmenuje se Ondrášek. Začíná na O. Maminka se jmenuje Iveta, tatínek Radek. A ještě mám tetu, ta je taky součástí naší rodiny.

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Jména rodičů	X		
Jména kamarádů	X		
Oční kontakt	X		
Spontánní otázky			X
Pokus o konverzaci			X

Tab. č. 15 - Pragmatická rovina

Zhodnocení

Inna pochází z rozvedené rodiny, proto u otázky, kde měla říct jména svých rodičů, řekla i jména své nevlastní matky. Správně si dala do souvislostí, že jméno jejího bratra Ondřeje začíná na písmeno, které právě v tu dobu probírali v hodinách českého jazyka. Během plnění úkolů se spontánně neptala ani se nepokoušela o konverzaci, udržovala však oční kontakt.

6.4.4 Foneticko – fonologická rovina

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Výslovnost			X
Sykavky	X		
Měkká/tvrdá slabika	X		

Tab. č. 16 - Foneticko – fonologická rovina

Zhodnocení

Během plnění úkolů Inna udržovala oční kontakt. Nemá problém se sykavkami ani tvrdými/měkkými souhláskami. Veškeré hlásky vyslovuje správně, ale protože zaměňuje slabiky, ohodnotili jsme ji jako nezvládla.

6.4.5 Celkové shrnutí zjištěné úrovně

Jak již bylo zmíněno výše, Inna je nejmladší účastník našeho šetření. Nebyla nervózní a snažila se soustředit. Občasné problémy ji dělá záměna slabik ve slovech a má malou slovní zásobu. Třídní učitelka si je vědoma těchto problémů a snaží se to řešit. Několikrát kontaktovala rodiče Inny s tím, že se mají zaměřit na její řeč a častěji jí číst. Také upozorňovala na problémy v matematice, neboť špatně píše čísllice. Inna však pochází z rozvedené rodiny a je ve střídavé péči, s otcem žije i jeho nynější partnerka, kterou nazývá

teta. Máme za to, že její nynější stav ovlivňuje právě střídavá péče. Třídní učitelka má podezření na dysgrafii, ale na diagnostiku je příliš brzo. Ina navštěvuje kroužek Povídalek.

Zákonní zástupci v dotazníku uvedli, že Inna nevlastní elektronická zařízení, ale na tabletu tráví hodinu denně. Uvedli, že Inně nečtou, nevypráví si příběhy ani pohádky, a proto Ina preferuje pohádku v televizi. I přesto vlastní svou knihovničku. Doporučujeme, aby se zákonní zástupci Inně více věnovali, a to především v oblasti psaní. V budoucnosti s tím může mít velké problémy. Zařadili bychom také četbu, aby se zvětšila její slovní zásoba a aby se předešlo zaměňováním slabik.

6.5 Stella

Stella měla v době šetření v roce 2023 šest a půl roku a po fyzické stránce byla jednou z nejmenších žáků ve třídě. Během vyučování se příliš nekoncentruje a vyrušuje, i přesto, že sedí v první lavici. To vede k tomu, že často chybuje a v učení je pozadu. Třídní učitelka se jí musí značně individuálně věnovat. Emočně je Stella nestabilní a rozhodí ji, když nedostane razítko za dobře odvedenou práci. Na neúspěch reaguje špatně – je plačtivá a lítostivá. Během našeho dvoutýdenního šetření dokonce několikrát plakala. I přesto, že je často napomínána a vadí jí, že není úspěšná jako její spolužáci, v hodinách stále vyrušuje. Po sociální stránce je však jako Inna – ráda si se svými spolužáky povídá, je v centru všeho dění a mezi nikým nedělá rozdíly. Do mateřské školy nastoupila až na povinný poslední rok, tedy v pěti a půl letech. Má staršího sourozence a pochází z úplné rodiny. Myslíme si, že kdyby Stella chodila delší dobu do mateřské školy, ve škole by podávala lepší výsledky.

6.5.1 Lexikálně – sémantická rovina

Úkol č. 1 – popis obrázků

Balon, kůň, liška, stůl, sova a...čáp.

Úkol č. 2 – Příběh dle obrázků – telefon, šťastný obličej, květina

Byla jsem na zahradě, utrhla jsem kytku, šla jsem domů, byla jsem ráda a zavolala jsem to mamce.

Úkol č. 3 – opačný význam

Oheň je horký, kostka ledu je ledová. Váha je těžká, pírkó je lehký. Dítě je malé, babička je velká. Šnek je pomalý, lev je rychlý.

Úkol č. 4 – společné znaky

Včela a letadlo lítají a v domečku a paneláku můžeme bydlet... Zmrzka a sněhulák jsou studení.

Úkol č. 5 – oblečení podle povolání

Kuchařka, policajt, malovník, uklízečka a za pokladnou.

Úkol č. 6 – nesmysl na obrázku

... Sněhulák, skřítek, ryba a dům na stromě.

Druh úkolu	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Popis obrázků	X		
Příběh dle obrázků	X		
Protiklady	X		
Společné znaky	X		
Profese	X		
Nesmysl na obrázku	X		
Slovní zásoba			X

Tab. č.17 - Lexikálně – sémantická rovina

Zhodnocení

Veškeré úkoly zvládla Stella správně a samostatně, proto jsme ji všude ohodnotili jako zvládla. Nicméně její slovní zásoba je opravdu malá. Na jejích odpovědích můžeme vidět, že slova nedává do vět, užívá nespisovné tvary slov a nezná jejich správné tvary, (viz úkol číslo pět). Nezná banální názvy, jako je třeba prodavačka či malíř. Z toho důvodu jsme ji ohodnotili jako nezvládla.

6.5.2 Morfologicko - syntaktická

Úkol č. 7 – jednotné a množné číslo

Jedna tužka, dvě tužky. Jedna vařečka, dvě vařečky. Jeden hýnek, dva hýnky. Jedna bunda, dvě bundy. Jedna kočka, dvě kočky. Jedno tričko, dvě trička.

Úkol č. 8 – pozná nesprávně vytvořenou větu

T - Maminka šla s Aničkou nakoupit.

Ta je dobře.

T - Děda našel v lese dva hříby.

Taky dobře.

T - František maloval s fialovou tužka.

Taky dobře.

T - Jsi si jistá? Řeknu ti to ještě jednou. František maloval s fialovou tužka.

Aha, maloval s fialovou tužkou.

T - Mám deset prst.

Tady ta je špatně, mám deset prstů.

T - Osel má dlouhý ocas.

To je taky dobře.

T - Koza snědla hrst tráva.

Koza snědla hjst tjávy.

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Jednotné a množné číslo	X		
Pozná nesprávně vytvořenou větu		X	
Minulý, přítomný, budoucí čas	X		
Skloňování	X		

Tab. č.18 - Morfologicko – syntaktická rovina

Zhodnocení

Jeden ze dvou úkolů, které musela Stella splnit, zvládla jen částečně. Domníváme se, že se jednalo o chybu z nepozornosti, neboť ostatní věty zvládla bez chyby. Naopak skloňování a užívání všech časů zvládá samostatně. Co pro nás bylo překvapením, bylo to, že v několika větách nesprávně vyslovuje písmeno *r*.

6.5.3 Pragmatická rovina

Úkol č. 9 – vyjmenuje své kamarády

Klárka, Beja, Evička.

Úkol č. 10 – řekne jména svých rodičů

Ségra je Adél, Tomáš je tat'ka a mamka...

T - Jak se jmenuje maminka?

... Kamila

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Jména rodičů		X	
Jména kamarádů	X		
Oční kontakt			X
Spontánní otázky			X
Pokus o konverzaci			X

Tab. č.19 - Pragmatická rovina

Zhodnocení

Velkým překvapením bylo, že jsme Stellu museli ohodnotit zvládla s dopomocí u otázky č. 10. Stella nevěděla, jak se jmenuje její matka a museli jsme ji k tomu navést. Během rozhovoru neudržovala oční kontakt, ba naopak, celou dobu sledovala dění ve třídě, i když to je místo, které moc dobře zná. Své skoré si nevylepšila ani v kolonce *spontánní otázky* či *pokus o konverzaci*. Zde Stella byla opět ohodnocena jako nezvládla.

6.5.4 Foneticko – fonologická rovina

	Zvládl/a	Zvládl/a s dopomocí	Nezvládl/a
Výslovnost			X
Sykavky	X		
Měkká/tvrdá slabika	X		

Tab. č.20 - Foneticko – fonologická rovina

Zhodnocení

U výslovnosti jsme ji ohodnotili jako nezvládla, protože občas neumí vyslovit písmeno *r*. Ovládá výslovnost sykavek i měkkých a tvrdých slabik.

6.5.5 Celkové shrnutí zjištěné úrovně

Stella nebyla během rozhovoru koncentrovaná a nevěnovala se požadavkům, které na ni byly kladeny. Třídní učitelka není se Stellinou prací spokojená, protože neustále vyrušuje a nevěnuje se tomu, čemu má. Jak již bylo zmíněno, v učení je mírně pozadu a musí se jí věnovat o něco více, než jiným žákům.

Co se týče dotazníku – Stella má staršího sourozence. Vlastní telefon, na kterém denně stráví přibližně dvě hodiny. Zákonní zástupci Stelle párkrát za týden přečtou pohádku, ale Stella to po nich nevyžaduje. Vlastní svou knihovničku a preferuje pohádky z televize. Domníváme se, že z důvodu trávení příliš dlouhého času na telefonu, má Stella malou slovní zásobu a problémy s výslovností. Rodičům bychom proto doporučili, aby Stella výrazně

omezila čas na elektronických zařízeních a do jejího volného času zařadili více četby a více povídání. Doporučujeme také hraní logických her, které zlepši Stellinu koncentraci nejen během vyučování, ale také doma.

7 Diskuze

Cílem této diplomové práce bylo zjistit úroveň řečových dovedností u vybraných žáků prvního ročníku základní školy.

Pomocí testů Bednářové a Šmardové (2015), které testovaly jednotlivé jazykové roviny, jsme docílili potřebných výsledků k vyhodnocení a analyzování dat. Tím, že kniha autorek a testy v ní obsažené jsou relativně nové, nebylo potřeba provádět v testech změny.

Knihy je velice přehledná, obsahuje veškeré vysvětlivky a podrobně popisuje, jak s ní pracovat. Je určena nejen pro učitele mateřských či základních škol, ale také pro rodiče, kteří chtějí řádně připravit své dítě pro nástup do povinné školní docházky.

Jak již bylo uvedeno výše, řeč se dá rozdělit do čtyř jazykových rovin.

Foneticko – fonologická rovina se zabývá především hláskami a výslovností. Děti si nejdříve osvojují hlásky jednodušší (P, M, T, N), poté obtížnější (Ř, Z, S, C, Ž, Š, Č). Dítě by mělo správně artikulovat všechny hlásky do sedmi let, pokud to nezvládnou, musí navštěvovat odborníka (Bednářová a Šmardová, 2015, s. 28).

V našem výzkumu se vyskytovala pouze jediná žákyně, která u pojmu *výslovnost* byla ohodnocena jako zvládla. Ostatní žáci měli problémy s písmeny ř, r či l. U hodnocených dětí starších 7 let už je v tomto případě žádoucí návštěva odborníka. Problém se vyskytl také u sykavek, ale pouze u jednoho žáka.

Morfologicko – syntaktická rovina se zabývá slovními druhy, skloňováním či správným užíváním jednotného a množného čísla (Bednářová a Šmardová, 2015, s. 28). Autorky dále uvádějí, že pokud se dítě nenaučí skloňovat do čtyř let věku, jedná se o opoždění v řečovém vývoji.

Žáci, kteří se zúčastnili výzkumu v naší praktické části, uměli správně skloňovat a užívat minulý, přítomný a budoucí čas. Občasné problémy se vyskytly u jednotného a množného čísla.

V lexikálně – sémantické rovině, jak uvádí Klenková (2006, s. 38), jde především o rozvoj aktivní a pasivní slovní zásoby.

Během testování jsme slovní zásobu otestovali několika úkoly a zjistili jsme, že kladně byla ohodnocena pouze jedna žákyně. Ostatní žáci často opakovali slova, neuměli sestavit větu či tvořili větu pouze o dvou slovech.

Pragmatická rovina se zabývá využitím slovní zásoby, správnou gestikulací a intonací hlasu. Žák by měl schopen využít řeč k předání informací, ke sdělení prožitků a pocitů (Bednářová a Šmardová, 2015, s. 28). Do této roviny náleží také udržení očního kontaktu a nenucená konverzace. Autorka této práce proto doporučuje, aby zákonní zástupci svým dětem četli, povídali si s nimi a vyprávěli příběhy. Klade také důraz na kvalitní předškolní vzdělávání, neboť jak uvádí autorky Kolbábková a Klenková (2003, s. 7), učitel v mateřské škole je další důležitý aktér v životě dítěte, který v něm má vyvolat touhu po čtení a být správným řečovým vzorem.

Autorka Klenková (2006, s. 39) uvádí, že aktivní slovní zásoba je závislá na prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Zvláště Bednářová a Šmardová (2010, s. 4) apelují na to, aby děti netrávily čas u televizních obrazovek či na tabletu.

Většina žáků byla v pragmatické rovině ohodnocena negativně. Odpovědi na otázky všichni zvládli, ale problém nastal u udržení očního kontaktu či spontánní konverzace. Vyskytly se rovněž velké rozdíly v rozsahu slovní zásoby u jednotlivých žáků.

Zákonní zástupci vybraných žáků obdrželi dotazník týkající se zejména rodinného prostředí a způsobu trávení volného času jejich dětí. Poskytli nám informace o vztahu dětí ke knihám a elektronickým zařízením.

Z celkového hodnocení výsledků praktické části diplomové práce vyplývá, že ti žáci, kteří mají kladný vztah ke knihám a požadují po rodičích či prarodičích, aby jim četli, mají rozvinutější slovní zásobu a méně řečových vad. Naopak ti žáci, kteří tráví svůj volný čas hraním či sledováním videí na telefonech či tabletech, mají většinou řečovou vadu a malou slovní zásobu.

Z praktické části tedy vyplývá, že časté používání elektronických zařízení nevytváří optimální podmínky pro rozvoj řeči, zejména u dětí předškolního či školního věku.

Doporučujeme, aby rodiče svým dětem věnovali více času a moderní technologie používali ve velmi omezeném čase (jako pozitivní odměnu).

8 Shrnutí

Díky metodám, které byly použity v praktické části, jsme získali požadované výsledky a dosáhli tak stanoveného cíle. Tím, že zákonní zástupci vybraných žáků obdrželi dotazník týkající se zejména rodinného zázemí a způsobu trávení volného času, získali jsme relevantní data týkající se toho, jaký vztah mají žáci ke knihám a elektronickým zařízením. Z výsledků vyplývá, že ti žáci, kteří mají kladný vztah ke knihám a požadují po rodičích či prarodičích, aby jim četli, mají rozvinutější slovní zásobu a méně řečových vad. Naopak ti žáci, kteří tráví svůj čas na telefonech či tabletech, mají většinou řečovou vadu a malou slovní zásobu.

Z praktické části tedy vyplývá, že používání elektronických zařízení nevytváří optimální podmínky pro rozvoj řeči, zejména u dětí předškolního či školního věku. Zjistili jsme, že aktivní čtení či poslouchání příběhů patří mezi důležité faktory pro pozitivní vývoj řeči.

Domníváme se, že výsledky praktické části jsou značně ovlivněny právě tím, že několik žáků, kteří se účastnili testování, tráví mnohdy i několik hodin denně na tabletu, počítači či telefonu.

ZÁVĚR

Diplomová práce byla zaměřena na řečové dovednosti vybraných žáků prvního ročníku na Základní škole v Bolaticích.

V teoretické části, která je rozdělena na čtyři kapitoly a několik podkapitol, jsme se především zaměřili na žáka v předškolním období a jeho vstup do školy. Podrobně jsme charakterizovali školní zralost a její dělení, odklad školní docházky či školní připravenost a nepřipravenost. Jedna z kapitol se věnuje řeči a řečovým dovednostem, vývoji řeči či možným řečovým vadám. Zaměřili jsme se na to, co řeč ovlivňuje a vypsali podmínky pro úspěšné rozvíjení řeči. Detailněji jsme rozebrali jazykové roviny, a to konkrétně morfologicko – syntaktickou, lexikálně – sémantickou, foneticko – fonologickou a pragmatickou. Tyto roviny úzce souvisí s praktickou částí. Uvedli jsme si také způsoby, jak zjistit jazykovou úroveň v dané rovině. Řeč jako taková a schopnost správně mluvit musí být podporována nejen rodinou, ale také učiteli v mateřské a základní škole. Právě proto jsou poslední dvě kapitoly v teoretické části věnovány rodině a mateřské škole. V těchto částech jsme si rozebrali důležitost rodiny při vývoji řeči, v jakém prostředí by měly děti vyrůstat či jaký je význam spolupráce mezi rodinou a školou. Prozkoumali jsme též vlastnosti, které by měl mít učitel mateřské či základní školy.

Na teoretickou část navazuje praktická část, kde jsme se zaměřili na jazykové roviny. Pracovali jsme s knihou autorek Bednářové a Šmardové. Za cíl jsme si stanovili zjistit, analyzovat a vyhodnotit úroveň vybraných řečových dovedností u žáků na Základní škole v Bolaticích. Pro výzkum, který se konal v polovině října roku 2023, bylo vybráno celkem pět dětí, z toho čtyři dívky a jeden chlapec. S každým žákem jsme udělali rozhovor, při kterém plnili předem připravené úkoly právě z knihy od Bednářové a Šmardové. Tyto úlohy byly rozděleny podle toho, do jaké jazykové roviny patří. Vše jsme si zaznamenali do záznamového archu a hodnotili buď jako zvládl samostatně, zvládl s dopomocí či nezvládl. Pod každou testovanou rovinou jednotlivého žáka se tedy nachází tabulka, jak jsme žáka ohodnotili. Rovněž je k tomu přidán komentář, proč byl takto ohodnocen. Každý zákonný zástupce těchto žáků dostal dotazník, abychom zjistili, jaký má žák vztah ke knihám a k elektrickým zařízením.

V průběhu testování jsme zjistili, že ti žáci, kterým doma rodiče čtou a povídají si s nimi, mají větší slovní zásobu a méně řečových vad, než ti, kterým doma rodiče nečtou. Velkou roli

také hrají elektronická zařízení, která žáci hojně využívají. Ovšem elektronická zařízení neposkytují ideální prostředí pro rozvoj řečových dovedností.

9 Seznam použitých zdrojů

1. BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. díl. Ilustroval Richard ŠMARDA. Předškoláci. V Brně: Edika, 2022. ISBN 978-80-266-1804-1
2. BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. vydání. Ilustroval Richard ŠMARDA. Předškoláci. Brno: Edika, 2015. ISBN 978-80-266-0658-1
3. BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Moderní metodika pro rodiče a učitele. Předškoláci a děti prvního stupně ZŠ. Brno: Computer Press, 2010. ISBN 9788025125694
4. BERČÍKOVÁ, Alena; ŠMELOVÁ, Eva a PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ, Dominika. *Učitel – aktér edukačního procesu předškolního vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4033-0
5. DANDOVÁ, Eva. *Alfa a omega ředitele školy: školská legislativa pro rok 2020*. Dobrá škola. Legislativa a management školy. Praha: Raabe, [2020]. ISBN 978-80-7496-451-0
6. DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986, ISBN 08-040-86
7. FRANCOVÁ, Marta. *Zahájení školní docházky*. Pedagogika. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4463-6
8. HENDRICH, Josef. *Didaktika cizích jazyků*. Učebnice pro vysoké školy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN (Váz.)
9. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Pedagogika. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3
10. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071785350
11. KEJKLÍČKOVÁ, Ilona. *Vady řeči u dětí: návody pro praxi*. Pedagogika. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-3941-0
12. KLÉGROVÁ, Jarmila. *Máme doma prvňáčka*. Praha: Mladá fronta, 2003. ISBN 8020410201
13. KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Pedagogika. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1110-9

14. KOLBÁBKOVÁ, Helena a KLENKOVÁ, Jiřina. *Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte*. Ilustroval Eva KOLBÁBKOVÁ. Brno: Nakladatelství MC, 2003, ISBN 859-40-4225-026-1
15. KRAHULCOVÁ, Beáta. *Dyslalie - patlavost: vady a poruchy výslovnosti*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Beakra, 2013. ISBN 978-80-903863-1-0
16. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3
17. KROPÁČKOVÁ, Jana a LEŽALOVÁ, Renata. *Vstup do školy. Školní zralost*, 2. Praha: Raabe, c2012. ISBN 978-80-87553-53-4
18. KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3687-7
19. KUTÁLKOVÁ, Dana. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Portál, 1996. ISBN 8071781150
20. LECHTA, Viktor. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Přeložil Jana KŘÍŽOVÁ. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071788015
21. MÁCHOVÁ, Jiřina. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicenum, 1974)
22. MAREŠ, Jiří; PRŮCHA, Jan a WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071787728
23. MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 8004252362
24. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 8085282836
25. MERTIN, Václav a KREJČOVÁ, Lenka. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-014-2
26. OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4
27. PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ, Dominika. *Komunikace učitele v prostředí české primární školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2021. ISBN 978-80-244-6096-3
28. PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Nové, rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6
29. PRŮCHA, Jan. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. Psyché. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3603-7

30. PUGNEROVÁ, Michaela a DUŠKOVÁ, Ivana. *Z předškoláka školákem*. Ilustroval Martina VAŇKOVÁ. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-0573-1
31. SYSLOVÁ, Zora; BURKOVIČOVÁ, Radmila; KROPÁČKOVÁ, Jana; ŠILHÁNOVÁ, Kateřina a ŠTĚPÁNKOVÁ, Lucie. *Didaktika mateřské školy*. Řízení školy. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-276-6
32. SYSLOVÁ, Zora; KRATOCHVÍLOVÁ, Jana a FIKAROVÁ, Táňa. *Pedagogická diagnostika v MŠ: práce s portfoliem dítěte*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1324-6
33. ŠMELOVÁ, Eva; PETROVÁ, Alena a SOURALOVÁ, Eva. *Připravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. Monografie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3345-5
34. ŠULOVÁ, Lenka a LEŽALOVÁ, Renata. *Diagnostika školní zralosti*. Školní zralost, 1. Praha: Raabe, c2012. ISBN 978-80-87553-52-7
35. ŠULOVÁ, Lenka. *Význam domácí přípravy pro začínajícího školáka*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-542-9
36. TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0790-0
37. ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Vyd. 2. Pedagogická praxe. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-326-0

ELEKTRONICKÉ A ZAHRANIČNÍ ZDROJE

38. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Online. 2021. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56051/>. [cit. 2023-12-06]
39. LEŽALOVÁ, Renata. *Odklady povinné školní docházky*. Metodický portál: Články [online]. 08. 12. 2010, [cit. 2024-04-02]. Dostupný z WWW: <https://clanky.rvp.cz/clanek/9883/ODKLADY-POVINNE-SKOLNI-DOCHAZKY.html>. ISSN 1802-4785
40. AMANGELDI KIZI, Karlibayeva Juldiz a SALIMA, Shakirova. *Methods for Eliminating Speech Defects in Children of Junior School Age*. Online. *Galaxy International Interdisciplinary research Journal*. 2021, roč. 2021, s. 377 - 381. Dostupné z: <https://www.giirj.com/index.php/giirj/article/view/702/660>. [cit. 2024-04-02]

41. *School Readiness*. Online. HIGH, Pamela. American Academy of Pediatrics. 2008. Dostupné z: <https://publications.aap.org/pediatrics/article/121/4/e1008/70955/School-Readiness?autologincheck=redirected>. [cit. 2024-04-02]
42. POTOČÁROVÁ, Márie. Aspects of active cooperation between family and school. In: *La famiglia. La scuola*, 2016, s. 147 - 166. ISBN 978-88-382-4511-4
43. SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Principy předškolního kurikula, na kterých je postaven RVP PV. Metodický portál: Články [online]. 19. 08. 2004, [cit. 2024-04-02]. Dostupný z WWW: <https://clanky.rvp.cz/clanek/60/PRINCIPY-PREDSKOLNIHO-KURIKULA-NA-KTERYCH-JE-POSTAVEN-RVP-PV.html>. ISSN 1802-4785

ZDROJE OBRÁZKŮ:

1. *Obrázek koně*. Online. Deposit Photos. Dostupné z: <https://depositphotos.com/cz/vector/cartoon-horse-59695175.html>. [cit. 2024-03-14]
2. *Obrázek tužky*. Online. Pinterest. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/622200504763404597/>. [cit. 2024-03-14].
3. *Obrázek čápa*. Online. Deposit photo. Dostupné z: <https://depositphotos.com/cz/vector/cartoon-white-stork-123346312.html>. [cit. 2024-03-14]
4. *Obrázek stolu*. Online. My loview. Dostupné z: <https://myloview.cz/nalepka-wooden-table-cartoon-vector-and-illustration-isolated-on-white-c-D04C35B>. [cit. 2024-03-14]
5. *Obrázek vidličky*. Online. My loview. Dostupné z: <https://myloview.cz/fototapeta-vidlicka-skica-vektorove-pribory-izolovany-objekt-c-8B793E7>. [cit. 2024-03-14]
6. *Obrázek lavičky*. Online. IStock. Dostupné z: <https://www.istockphoto.com/cs/vektor/dřevěná-parková-lavička-kreslená-ilustrace-barevná-zahrada-nebo-městská-lavička-pro-gm1447442694-485248040>. [cit. 2024-03-14]
7. *Obrázek sovy*. Online. Pixers. Dostupné z: <https://pixers.cz/fototapety/kresleny-sova-ilustrace-126842652>. [cit. 2024-03-14]

8. Obrázek míče. Online. Deposit photos. Dostupné z: <https://depositphotos.com/cz/vector/basketball-ball-cartoon-clip-art-54506759.html>. [cit. 2024-03-14]
9. Obrázek letadla. Online. Obrázky Superia. Dostupné z: https://obrazky.superia.cz/doprava/dopravni_letadlo-1280.php. [cit. 2024-03-14]
10. Obrázek domu. Online. My loview. Dostupné z: <https://myloview.cz/obraz-kresleny-dum-moderni-styl-s-garazi-vektorove-ilustrace-eps-10-c-4FD9B2E>. [cit. 2024-03-14]
11. Obrázek ptáčka. Online. Adobe stock. Dostupné z: <https://stock.adobe.com/cz/search/images?k=bird+cartoon+flying>. [cit. 2024-03-14]
12. Obrázek kostky ledu. Online. Pixabay. Dostupné z: <https://pixabay.com/cs/vectors/kostka-ledu-tání-led-zamrzlý-295036/>. [cit. 2024-03-14]
13. Obrázek paneláku. Online. Deposit photos. Dostupné z: <https://depositphotos.com/cz/vector/school-2502810.html>. [cit. 2024-03-14]
14. Obrázek zmrzlinového poháru. Online. Deposit photos. Dostupné z: <https://depositphotos.com/cz/vector/banana-split-icon-78640440.html>. [cit. 2024-03-14]
15. Obrázek slunce. Online. IStock photos. Dostupné z: <https://www.istockphoto.com/cs/vektor/kreslené-slunce-s-mrakem-gm458828671-31811100>. [cit. 2024-03-14]
16. Obrázek policisty. Online. Deposit photos. Dostupné z: <https://depositphotos.com/vector/angry-police-officer-vector-illustration-144708081.html>. [cit. 2024-03-14]
17. Obrázek uklízečky. Online. Deposit photos. Dostupné z: <https://depositphotos.com/cz/illustration/friendly-blond-maid-7277461.html>. [cit. 2024-03-14]

18. Obrázek prodavačky. Online. Deposit photos. Dostupné z: <https://depositphotos.com/cz/vector/female-clerk-cash-register-illustration-female-clerk-who-works-cashier-245442638.html>. [cit. 2024-03-14]
19. Obrázek cukrářky. Online. IStock. Dostupné z: <https://www.istockphoto.com/cs/vektor/dívka-profesionální-kuchařka-charakter-holding-restaurace-cloche-cute-kid-v-gm1272930753-375054084>. [cit. 2024-03-14]
20. Obrázek malíře. Online. IStock. Dostupné z: <https://www.istockphoto.com/cs/vektor/kreslený-malíř-gm518224016-89904643>. [cit. 2024-03-14]
21. Obrázek lékaře. Online. Deposit photos. Dostupné z: <https://depositphotos.com/cz/vector/cartoon-doctor-smiling-and-gives-thumb-up-75188749.html>. [cit. 2024-03-14]
22. Obrázek nesmyslů. Online. Markétina dílnička. Dostupné z: <https://dilnicka.estranky.cz/fotoalbum/ilustrovani/hry-pro-deti-i/nesmysly-na-zahrade.jpg.html>. [cit. 2024-03-14]
23. Obrázek tužky. Online. IStock photos. Dostupné z: <https://www.istockphoto.com/cs/vektor/kreslený-gradient-papírnictví-tužka-vektor-izolovaný-prvek-gm1400647970-454159717>. [cit. 2024-03-14]
24. Obrázek trička. Online. Deposit photos. Dostupné z: <https://depositphotos.com/cz/vector/vector-cartoon-illustration-blue-shirt-219986600.html>. [cit. 2024-03-14]
25. *Obrázek vařečky.* Online. Mateřská škola nad Přehradou. Dostupné z: http://msnadprehradou.cz/web2015/?attachment_id=2126. [cit. 2024-03-14]
26. *Obrázek hrnku.* Online. IStock photos. Dostupné z: <https://www.istockphoto.com/cs/vektor/kreslený-červený-pohár-obrys-ručně-kreslený-hrnek-se-srdcem-vektorová-skladová-gm1338747197-419247097>. [cit. 2024-03-14]

27. *Obrázek kočky.* Online. IStock photos. Dostupné z: <https://www.istockphoto.com/cs/vektor/legrační-malá-hnědá-kočka-roztomilá-kreslená-kočka-kreslený-design-zvířecích-postav-gm1209238500-349846596>. [cit. 2024-03-14]
28. *Obrázek včely.* Online. Poštovné zdarma. Dostupné z: <https://postovnezdarma.cz/394476-samolepkanaauto-bf263>. [cit. 2024-03-14]
29. *Obrázek lišky.* Online. IStock photo. Dostupné z: <https://www.istockphoto.com/cs/vektor/kreslená-liška-na-bílém-pozadí-plochá-kreslená-ilustrace-pro-děti-gm1296717105-390057094>. [cit. 2024-03-14]

10 Přílohy

Příloha č. 1 – souhlas ředitele školy, třídní učitelky, zákonného zástupce

Příloha č. 2 – dotazník pro rodiče

Příloha č. 3 – obrázky a správné řešení k praktické části

Příloha č. 1 – souhlas ředitele školy, třídní učitelky, zákonného zástupce

Dobrý den,

jmenuji se Nikol Gollová a jsem studentkou posledního ročníku oboru Učitelství 1.stupně na Univerzitě Palackého v Olomouci. Má diplomová práce nese název „Připravenost dítěte k zahájení povinné školní docházky se zaměřením na vybrané řečové dovednosti“ a cílem této práce je zjistit, na jaké úrovni řeči jsou vybraní žáci prvního ročníku. Žák dostane pár jednoduchých úkolů, které jsou v souladu s běžnou prací ve škole. Celý tento rozhovor bude nahráván, ale bude použit pouze pro mé účely k napsání praktické části mé diplomové práce. Nutno zmínit, že nikde nezmíním celé jméno Vašeho dítěte a vše bude probíhat **anonymně**. V níže přiloženém dotazníku Vás prosím o vyplnění pár otázek, které mi nesmírně pomůžou splnit mou praktickou část.

Předem děkuji za ochotu.

Nikol Gollová

nikol.gollova@seznam.cz

1. Souhlas ředitele školy

Základní škola a Mateřská škola Bolatice souhlasí s realizací výzkumu v rámci diplomové práce studentky Nikol Gollové.

V Bolaticích dne

Mgr. David Neuvald

2. Souhlas třídní učitelky

Souhlasím, že veškeré činnosti budou probíhat v souladu s běžnými činnostmi ve škole.

V Bolaticích dne

Mgr. Věra Šafarčíková

3. Souhlas zákonného zástupce

SOUHLASÍM/NESOUHLASÍM, aby mé dítě bylo součástí sběru dat pro praktickou část diplomové práce studentky Nikol Gollové. Byl/a jsem obeznámen/a, že vše bude probíhat v naprosté anonymitě a veškeré činnosti budou probíhat v souladu s běžnými činnostmi ve škole.

V Bolaticích dne

Podpis zákonného zástupce

Příloha č. 2 – dotazník pro rodiče

Dotazník pro rodiče

1 Křestní jméno Vašeho dítěte

Nápověda k otázce: *Příjmení není třeba*

2 Datum narození Vašeho dítěte

3 V kolika letech nastoupilo Vaše dítě do mateřské školy?

4 Má Vaše dítě staršího sourozence?

Ano Ne

5 Vlastní Vaše dítě telefon/tablet/počítač?

Ano Ne

6 Kolik hodin denně tráví Vaše dítě na telefonu/tabletu/počítači?

7 Má Vaše dítě v oblíbené počítačové hry?

Ano Ne

8 Čtete svému dítěti?

Ano Ne

9 Pokud ano, jak často?

Každý den Párkrát za týden Párkrát do měsíce Dítěti nečtu

10 Má Vaše dítě pozitivní vztah ke knížkám?

Ano Ne

11 Preferuje Vaše dítě čtené pohádky nebo má raději pohádku v televizi?

Čtená pohádka Pohádka v televizi

12 Vlastní dítě svou knihovničku?

Ano Ne

13 Vyžaduje Vaše dítě, abyste mu četli?

Ano Ne

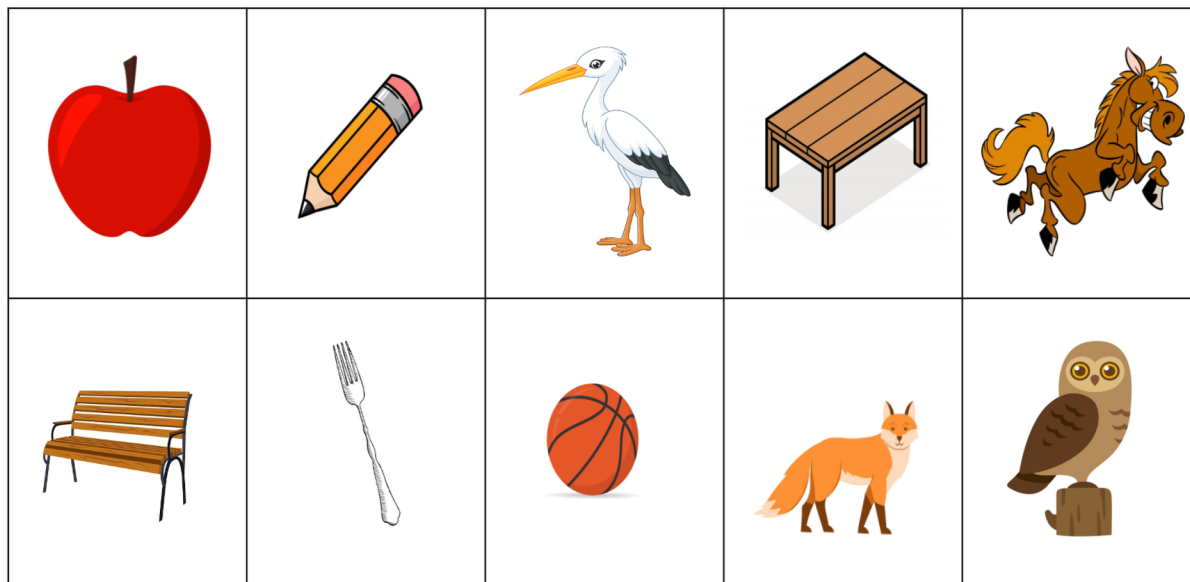
14 Vyprávíte si s dítětem příběhy/pohádky?

Ano Ne

Příloha č. 3 – obrázky a správné řešení k praktické části

Lexikálně – sémantická rovina

Úkol č. 1 - popis obrázků

Správné řešení:

Horní řádek, zleva – jablko, tužka, čáp, stůl, kůň

Spodní řádek, zleva – lavička, vidlička, míč (též balon), liška, sova

Úkol č. 2 - opačný význam

Správné řešení:

Horní řada, zleva – Oheň je horký, kostka ledu je studená. Hlemýžď je pomalý, gepard je rychlý.

Spodní řada, zleva – Činka je těžká, peříčko je lehké. Miminko je mladé, babička je stará.

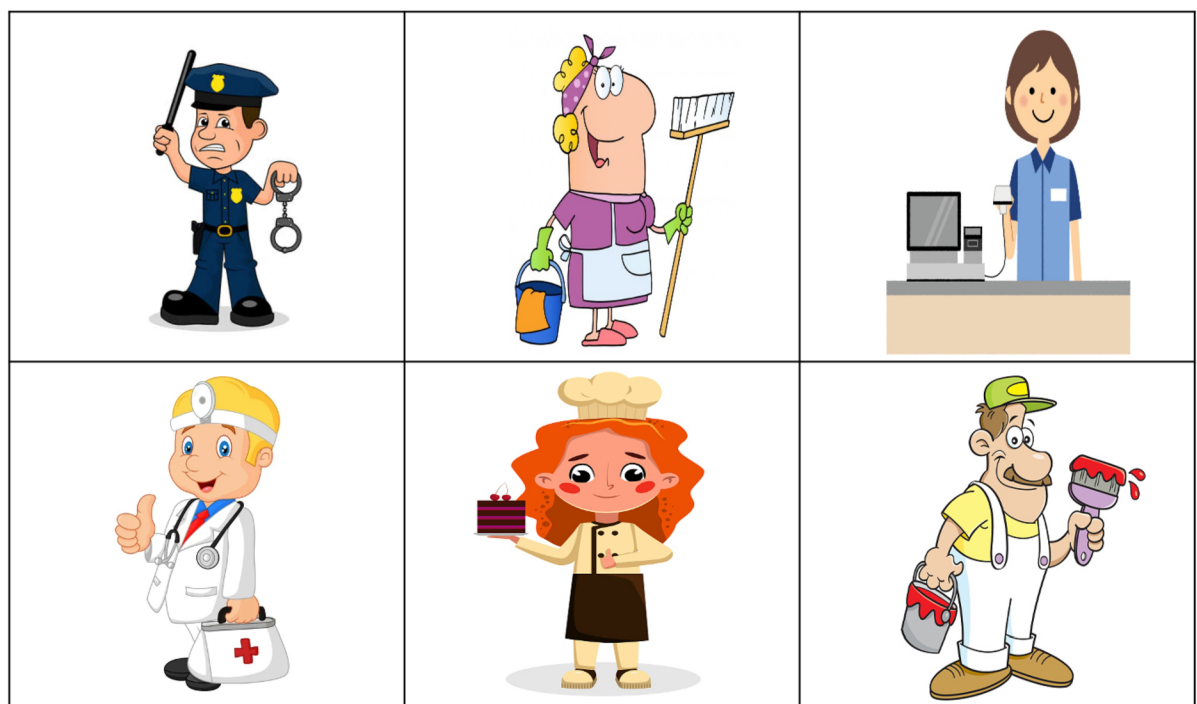
Úkol č. 3 - společné znaky

Správné řešení:

Letadlo a pták mají křídla. Zmrzlinový pohár a kostka ledu jsou studené. Rodinný dům a panelový dům mají okna. V panelovém domě a rodinném domě se dá bydlet. Letadlo a sněhulák jsou bílí.

Úkol č. 4 - oblečení podle povolání

Správné řešení:

Horní řada, zleva – policista, uklízečka, pokladní

Spodní řádek, zleva – lékař, cukrářka, malíř

Úkol č. 5 - nesmysl na obrázku

Správné řešení:

Na stromě nemůže být ryba. Po stromě neleze skřítek. Kočka nemůže mít brýle. Sněhulák nemůže být v létě. Na stromě nemůže být okno. Na stromě nemůže růst zároveň hruška a jablko.

Morfologicko – syntaktická rovina

Úkol č. 6 - jednotné a množné číslo

(obrázky jsou rozstříhané tak, aby byl vždy jeden kus samostatně a dva kusy vcelku)

Správné řešení:

Horní řada, zleva – Jedno tričko, dvě trička. Jedna vařečka, dvě vařečky.

Prostřední řada, zleva – Jeden hrnek, dva hrnky. Jedna kočka, dvě kočky.

Spodní řada, zleva – Jedna tužka, dvě tužky. Jedna bunda, dvě bundy.